

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ
MAGİSTİRATURA MƏRKƏZİ

Əlyazması hüququnda

Tağıyeva Gülnar Telman qızının

“Müasir Azərbaycanda gənclər üçün dəbin proqnostik təhlili” mövzusunda

MAGİSTR DİSSERTASIYASI

İxtisasın şifri və adı:

060321-“Dizayn”

İxtisaslaşma:

“Dizayn və texniki estetika”

Elmi rəhbər:

Magistr proqramının rəhbəri

dos.E.N.Qasımova

dos.Y.Ç.Ağamalıyeva

Kafedra müdiri: s.ü.f.d. L.H.Məmmədova

BAKİ- 2018

M Ü N D Ə R İ C A T

səh.

GİRİŞ	3
FƏSİL I. GƏNCLİK MODASINI GEYİMDƏ ÖYRƏNMƏK	
1.1. Dəb ictimai fenomen kimi.....	6
1.2. Gənclər modasının xüsusiyyəti.....	15
FƏSİL II. GEYİMDƏ MÜASİR GƏNCLİK MODASININ VƏZİYYƏTİ VƏ ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ	
2.1. Gənclərə moda iştirakçısı kimi təsir edən amillər.....	20
2.2. Müasir gənclik modasının geyimdə fəaliyyət prosesində iştirakçıların tipologiyası.....	26
FƏSİL III. MÜASİR GƏNCLİK MODASININ PROQNOSTİK TƏHLİLİ	
3.1. Gənclik və yüksək modanın dialektikası.....	37
3.2. Gənc mədəniyyətin islahat potensialı.....	48
NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR	54
ƏDƏBİYYAT SİYAHISI	57
ƏLAVƏLƏR	59
XÜLASƏ	60
PEZİOME	61
SUMMARY	63

GİRİŞ

Mövzunun aktuallığı. Dəb çətin və genişölçülü bir fenomendir, məzmunu və təsirləri danılmazdır. Xeyli vaxt dəb məlum olmayan elmi nəticə kimi mənimsəndi. Dəbin gücü və təsiri təkcə bir fərdə və ya fərdi qruplarla kifayətlənmir, ictimai təbəqəyə qədər əhatə edir. Dəbin kütləvi cəhəti XX-XXI əsrin əsas xüsusiyyətlərindən biridir. O, fərqli sosial qruplara, sosial cəmiyyətə öz təsirini göstərir. Dəb daim gündəmdə olan məsələdir. Dəbin prinsipal xüsusiyyəti birincisi təbəqə və ictimai cəmiyyət səviyyəsində fərd və ya şəxslərin münasibətinin cəhətləri və dəbin inkişaf səviyyəsinin mətni və hərəkətini aşkar edən tərəflərin özünə məxsus cəhətləri; İkincisi, qarşılıqlı münasibətin əks əlaqəsi kimi dəb.

Dəbdəbəli geyimlər hər hansı bir dövrün aşkara çıxarılmış ideallarını əldə etmək üçün yeganə variant kimi mənimsənilə bilər. Bu insanların dəbə yönləndirilməməsi ilə əlaqədər, geyimlərin gücünü bilmək ilə əlaqəli birmənalı şəkildə davranışını başa düşməyə kömək edir.

Həm şəxs öz fərdliliyini saxlaya bilməli, digər tərəfdən isə fərd sosial cəmiyyətdən geridə qalmamaq üçün dəblə ayaqlaşmağa çalışır. Fərdi şəkildə dəbə yanaşmaq özünə məxsus cəhətlərin özünü göstərməsidir, fərqli dəb istiqamətləri, müxtəlif obyektlər vasitəsilə tələbatlarını ödəyir şəxsi maraqlarına uyğun seçim etmək imkanı əldə edirlər. Bunların hamısı dəbin çətinliklərini bilmək üçün çox mühümdür.

Dəb bütün sosial qruplara öz təsirini hər zaman göstərir. Moda hər zaman müasir Azərbaycan gəncləri üçün xüsusi marağa səbəb olmuşdur. Sosial dəyişikliyin mühüm bir mövzusu olan sosial-demoqrafik qrup müasir bir imkana sahibdir ki, hər zaman hərəkətli qəbul edilir

Yeni gənclərimizin cəmiyyət həyatına daxil edilməsi iki tərəfli bir haldır. onlar sosial- mədəni dəyərləri mənimsəyir və tamamilə dəyişir və yenilərini tanıdır. Dəbin marağının müasir gənclərə olması, həmçinin, şəxsi mühitə öyrəşməsi və hamı üçün qəbul edilən dəyər və qaydaların şəxsi köçürülməsini sosial-mədəni hala və ən gənc

insanın şəxsi maraqlarına öyrəşdirməkdir. Bu səbəbdən də gənclər dəbinin öyrənilməsi Azərbaycan cəmiyyətinin ictimai köçürülməsi əlaqəsində olduqca mühümdür.

Moda sosial -mədəni təsirə sahibdir və demək olar ki, əhalinin fərqli təbəqələrinə öz təsirini göstərir. Hər birimizin həyatında moda mühüm rol oynayır, əsasən də gənclər və tələbələr arasında. Geyim demək olarkı əksər hallarda insanların bəzi cəhətləri haqqında məlumat verir. Qədim zamanlardan insanlar geyimdən özlərini ətraf mühitin təsirlərindən qorumaq üçün istifadə etmişlər. Geyim vasitəsilə onların bədəninin yarısından çox faizi görünürdü. Zaman keçdikcə geyim yeni mənalar ifadə etməyə başlayır. Geyim onun sahibi haqqında məlumat verirdi. O, sahibinin xüsusiyyəti, həssaslığı, zövqü haqqında məlumat verir. Keçmiş zamanlardan insanlar kasıblara və varlılara ayrıldılar və geyimlər vasitəsilə özlərinin cəmiyyətdə hansı təbəqəyə aid olduqlarını göstərirdilər. Qısa bir müddət ərzində moda təkcə üslublara deyil yaş qruplarında da ayrıldı. Moda hadisəsi də bu dövrlərdə inkişaf edirdi. Neçə illər bundan əvvəl yaranan geyimlər insanlar arasında sürətlə yayılırdı. Ancaq hər kəs bu geyimləri almaq iqtidarında deyildi, buna səbəb bu geyimlərin çox bahalı olması idi. Bu geyimlər demək olar ki, varlı insanlar üçün nəzərdə tutulurdu. Kasib əhali isə, adi geyimi geyinməyə məcbur olurdu yəni onlar üçün vacib olan görkəm deyil yetərki geyim olsun. Lakin bundan fərqli olaraq dəb hər zaman gözəllik, yenilik axtarışındadır. Moda hər zaman insanların hesabına meydana çıxır, bir müddət dəb olaraq qalır və müddət keçdikcə yox olur. Hər zaman demək olarkı moda yuxarı təbəqə üçün nəzərdə tutulmuşdur, insanların az hissəsində fenomen olaraq qalmışdır. Moda təkcə geyimdən ibarət deyildir. Bura daxildir eynək, kəmə, çanta və digər əşyalar. Modanın əsas xüsusiyyəti hər zaman dəyişikliyə meyli etməsidir. Yeni geyimlərin əksəriyyətində biz keçmiş zamanlardakı geyimlərin oxşarlarını görürük.

Modanın aydın mənasının nə olduğunu bilmək, bu sözün mənasında hansı ifadələrin saxlandığını bilmək o qədər asan deyil. Moda doğrudanda geyindiyimiz geyimlərə xüsusi bir gözəllik verir; ancaq bu insanların tənəyyülünün inkişafından aslıdır. Onda belə bir tərif vermək olarkı, insanlar tərəfindən hal-hazırda qəbul edilmiş,

geyimlərində əsas yeri tutan təmayüldür. O, insanların xasiyyətinin ikili xüsusiyyətindən yəni, onlar hər zaman şux gorsənmək, hər kəsin diqqətini özlərinə cəlb etmək istəyirdilər eyni zamanda sadə olmağı, davranış qaydalarını əməl etməyə çalışırdılar. Geyimin köməyi ilə insanlar bir-birinə əks gedən bu problemi düzəltməyə çalışırdılar.

Tədqiqatın predmet və obyektı. Dəbin əsas tərkib elementlərindən biri yenilikdir. Təbii ki, hər kəs yeniliyə həmişə meyillidir. Yenilikdə dəbin tərkib hissəsi olmaqla onun mövcud olmasını təmin edir. Modanın başlıca xüsusiyyəti onun dəyişikliyə və yeniliyə maraq göstərməsidir. Elə buna görə də geyimin tərkibi hər zaman dəyişir, amma dünyanın hər bir tərəfində moda forma kimi heç bir zaman dəyişmir. Müasir gənclərimizdə hər zaman yeniliklərə meyillidir.

Tədqiqatın əsas məqsədi və vəzifələri. Müasir Azərbaycan gəncləri üçün dəbin təhlili, onların geyimlər vasitəsi ilə özlərini təsdiq etməsi kimi təkliflərdən ibarətdir.

Dissertasiyada bu məqsədlə aşağıdakı önəmli problemlər araşdırılmışdır. Dəbin prinsipal xüsusiyyəti birincisi təbəqə və ictimai cəmiyyət səviyyəsində fərd və ya fərdlərin münasibətinin cəhətləri və dəbin inkişaf səviyyəsinin mətni və hərəkətini aşkar edən tərəflərin özünə məxsus cəhətləri; İkincisi, qarşılıqlı münasibətin əlaqəsi kimi araşdırılmışdır.

Tədqiqatın təcrübi əhəmiyyəti. Müasir Azərbaycan gənclərinin geyimlərində dəbin təhlili dizaynerlər üçün əhəmiyyətli ola bilər.

Dissertasiyada aşağıdakı məsələlər araşdırılmışdır. 1.Gənclik modasını geyimdə öyrənmək. 2.Geyimdə müasir gənclik modasını vəziyyəti və əsas xüsusiyyətləri. 3.Müasir gənclik dəbinin proqnozlaşdırma təhlili.

Dissertasiya işinin strukturu. Dissertasiya işi giriş, 3 fəsil, nəticə və təkliflər, dissertasiya işinə edilmiş əlavələr və istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

FƏSİL I. GƏNCLİK MODASINI GEYİMDƏ ÖYRƏNMƏK

1.1. Dəb ictimai fenomen kimi

Beləliklə, moda ilə maraqlanan alimlərin və mütəfəkkirlərin fikri nəzərə alındı. Elə buna görə də dəb xarici həyat formaları, hərəkət tərzii və digər məsələlərdə diskussiyalar böyük önəm kəsb edən nəticələrlə müşayiət olundu.

Əslində paltarın qeyri-sabit dəyişkən səmimi olmadığı ideyalar inandırıcı görünmür, təbiki geyim dəyişikliyinə baxmayaraq belə proses daimidir. Belə fikirləşirəm ki, A.B.Hoffmann düşüncələri üstündə qurmaq daha düzgün olardı. Tədqiqatımın nəzəri əsasını Hoffmanın müddəaları təşkil edir, Sosioloji geyim konsepsiyası daha yığıcamlaşdırılmış cəhətdir. Bildiyimiz kimi dəbdə dəyər dünyasının mövcudluğu- insanların cəmiyyətdəki geyim vahidliyinin əsasıdır. Modanın digər üstünlüyü onun ümumi və ya yayılan olmasıdır.

İctimai təfəkkürdə ümumiliyin dəyərinin təbliğ edilməsi və yayılması sosial dəyişikliyə görə idi.

Avropanın yeni və müasir iqtisadi tarixi kommunikasiya və nəqliyyat sahəsində əsas yeni texniki göstəricilərin yaranması və inkişaf etməsinə mədəni və coğrafi əlaqələrin artmasına səbəb olmuşdur. Geyimin xüsusiyyətinə onun kütləvililiyi. çox istiqamətli olması kimi cəhətləri aiddir. Buraya fərqli qruplar, təbəqələr, siniflər və s aiddir. Dəbi izləyənlər özlərini yeni kütləvi istehlakın, istehsalın, informasiya vasitələrinin irəlləyiş xüsusiyyətlərindən yaranan iri müəyyən olmayan çox yayılmış bir tamda hiss edirlər.

Müasirlik və ümumilikdən fərqli olaraq dəb göstərişinin digər bir əsası məkan və müvəqqəti çevrə ilə kifayətlənmir. O, insan varlığının bioloji xarakterinə iz qoymuşdur. Baxmayaraq ki, fərqli mədəniyyətlərdə müxtəlif seçimlərlə var olsa belə. Bu davamiyyətin göstərici xüsusiyyətləri insan tarixinin erkən dövrlərində vardır.

Geyim məlum bir ictimai mühitə önəm verən hər hansı mədəniyyət tiplərini bir və ya bir neçə dövr müəyyənləşdirməyə imkan verir.

Beləliklə, bu cür suallar qəbul edilmiş bir üslub kimi dəbi araşdıranlar tərəfindən mənimsənilir və belə bir hal geyim mədəni-tarixi bir anlayışdır. Ancaq fikrimcə bu cür yanaşmada əksər hallarda dəb əsas tutulur, başqalarında isə bu müxtəlifdir.

Ümumilikdə moda aktları asanlıqla insanların mövqeyi incə cəhətləri göstərməyə kömək edən fərqli yayınmalı deyil. O, dəb simulyatorları cəmiyyətində vardır və bunu yüksək fərdi xüsusiyyətləri istehsal edənlərə təlabat yoxdur. Belə anlayışın bu fenomenin hərəkətinə aid olan hadisələri bütövlükdə aydınlaşdıracağı gərsənir, geyim üstünlüüyünün hərtərəfliliyi modada mədəni dəyərlərin qavranılması xarici cəhət dəb şəkilində inamlıq, dəbli istehlak alətləri sənaye və postindustrial kütlə nəzərindən üslub aliliyi, inkişaf, adi olmayan sürətlilik.

Xalqın kütləvi şəkildə bir -biri ilə əlaqəsinin təsirinin genişləndirilməsi nümayiş etdirmə, yenilik və hərtərəfli dəyərlərin gücləndirilməsinə yardım etdi. Kütləvi davranışın bir növüdə dəbdir və geyimi kütləvi mədəniyyətdən ayrı təsəvvür etmək qeyri mümkündür. A.B.Hoffmann təkid edir ki, geyim hər zaman dəyişilməsi və yayılması miqdarı zamanı onun dəyəri iştirakçılarının gözündə daha da çoxalır. Kütləvi şəkildə təmasa, mədəni ünsiyyətə və dünyanın fərqli regionları arasında mədəni normaların qarışılmasına təməl olacaq və daha da inkişaf edəcəkdir.

Belə nəticəyə gəlirik ki, ictimai xarakterə sahib olan şəxslərin hərəkətini tarazlayan kütləvi fenomen kimi dəb ideyası, fikrimcə ən uyğun variantdır və əldə olunan informasiya mənbələrinin tək tələblərinə əsaslanaraq onun cəhətlərini təsvir etməyə kömək edir.

Dəb funksiyalarının əlaqəsi yeganə olaraq geyimin ümumi konsepsiyasından təşkil olunub. İlk növbədə modanın xarakterini başa düşmək tədqiqatçının məqsədini müəyyən etməyə kömək edir. Daha dəqiq desək dəbin ümumi əlaqəsi əsasən funksionaldır, belə funksiyaların köməyi ilə geyim bu cür tərzdə ifadə olunur.

T.Veblenin və G.Zimmelin əlaqəsinə görə üslub hər hansı bir hadisələrin, normaların, obyektlərin imkanını artırmaq və azaltmaq göstəricilərdən biridir.

Dəbdə həmçinin “müasir fangld”ın imkanının artması və həmçinin geyimdən çıxan köhnə nüfuzunun azalması müşahidə olunur. Belə bir hal fikrimcə gənclik dəbi üçün olduqca xasdır. Geyimin dəyərini artırmaq üçün tək yol olmasa da onun təsirini nəzərə almaq imkansızdır.

Dəbin tədqiqatçılarının kökü fərqli zamanlara aiddir. Əksər müəlliflər renesans dövründən geyimin mövcudluğunu hesablamağa başlamışlar. A.Kreber, L.B.Hoffmann, N.Chepman ilə tamamilə eyni nəticəyə gəlirəm ki, 19-cu əsrdə dəbin yaranmasına səbəb olan faktların cəmləşməsi əmələ gəldi: siyasi dəyişikliklər, təbəqə böhranı, millət və regionlararası problemlər və mədəni həyatın cəmləşməsi. Dəb 19-cu əsrdə Avropa cəmiyyətində meydana çıxır. Tutaq ki, əvəllər ictimai sistemin şəxsi elementlərində dəb geyimin detalları var olsa, onda elə həmin vaxtdan bu günə qədər sosial sistemdə bir üslub sistemi mövcuddur.

20-ci əsrdə moda bir dünya norması fenomeni halına gəldi. Bunların hamısı hərəkət, dövlət sərhədlərinə qədər uzanır və sosial problemlər kimi dəbin varisidir. Bunun nəticəsində üslub çox asan şəkildə dövlətlərarası, təbəqələr daxili çevrələri çox asan keçir və bu, təbii ki, yeni kütləvi istehlak və istehsalın xarakterləri, əlaqəsi mediasının irəliləməsi, mədəni əlaqələri və s.

Toxunulmaz ümumi insan normaları ilə işlədiyimiz halda dəbin çevrəsi qəti şəkildə azdır. Bunlar əsasən insan hüquqları Ümumdünya Bəyannaməsində aydın edilir. Təbii ki, ayrı-ayrılıqda cəmiyyət öz dəyərlərinə sahibdir, olduqca sabitdir və dəyişilmək çox çətindir. Fərqsiz imkanlar sosial siniflərə və şəxslərə aiddir.

Bu sistemin əvəz olunması prosesi həmişə hərəkətdə olduğunu inkar etmirik. Dəb dəyişikliyi 2 yönə sahibdir: hərəkətli və innovativ. Belə bir gediş davamlı dövr həm də irəliləyişin tamamilə yeni yönlərindən təşkil olunmuşdur.

Moda, keçmiş dövrdən diqqəti özünə çəkir və ya mədəniyyət göstəricisi kimi bunlar yeni və əldə olunması asan kimi baxılır.

Geyim dəyişkənliyin müasir cəhətləri dövrü ilə sıx əlaqələndirilir. Yeniliklər yavaş-yavaş və gözə görünməz bir zamana dönüşür. Zaman ötdükcə təzə yerində

dayanmır.Beləliklə bunun varlığı hər hansı bir dövrdə yarandığı halda sonralar isə başqa vaxta gedir və digər bu kimi hallar öyrənilir.

Tamamilə, yeniliklər və zamanlar geyimin hərəkətinin iki: inteqrasiyalı, əlaqələndirici cəhətidir. Hal-hazırkı dəbə müasirlik üslubu zamanının gedişi kimi baxmaq olar və geyimin bir sıra dövründən yenilik başa çatdı.

Təbii ki, bunların hamısı-yəni bu tədqiqatlar və nəzəri irəliləyişlər əlbəttə ki, marağa səbəb olur və daha qənaətbəxışdir və cəlbədicidir.

Bütün bunlara baxmayaraq dəb dövrü barədə informasiya, fikrimcə, indiyə qədər də çox mübahisəlidir. Geyim dövrünü ayırmaq üçün əsas səbəb olan üslub tərkibində önəmli müxtəlifliklər var, dövrün mövcud olma müddəti və bunların dəyişdirilməsinin əsas əhəmiyyəti. Burada bir və yaxud başqa halın seçilməsinin əsaslandırılması məsələsində dəqiq deyildir ki, bu əhatəyə bölümün əsas hissəsi kimi qəbul olunur.

Təbii ki, əksər sahələrdə dəbin mövcud olma müddətini proqnoz etmək və aydınlaşdırmaq mühüm və önəmlidir. Bunları çox geyim nümunələri arxasında gizlənənlər kimi araşdırmaq önəmlidir.

Beləliklə həyat şəraiti, normaları, tələbləri, texnologiyaları və maneələrə səbəb olan və məqsədə uyğun həllər istəyən inkişafın fərqli hadisələridir.

Dəb ünsiyyət mərhələsində iştirak edənlərin rolu və funksiyasına görə, onlar daxili cəhətdən üç böyük müxtəlif kateqoriyaya ayrıldılar:

- 1) geyim normaları və obyektləri yaradan istehlakçılar
- 2)hərəkətlərində özlərindən istifadə edənlər
- 3)istehsal edənlərdən istehlakçıya moda standartları və obyektləri göndərən rəsmi müdafiəçi

Hal-hazırkı dövrdə cəmiyyətdə fransız postmodernist üslub nəzəriyyəsinə görə təbii olmayan yeni və ümumi həqiqətdir, bədən heç bir şeydən aslı olmur, dünyada insan mənası olmayan və qeyri səmimiliyin, adi olmayan qəhrəmanlığın varlığını əks etdirir.

Modalı geyimlər ictimai dəyərin əsas göstəricisidir və sosial nailiyyətin əsas meyarıdır. J.Baudrillarda görə dəb istehlak normaları və şeylərin ictimai görkəmləri

düşünülmüş olaraq hazırlanan və həmişə dəyişən bir bölmədir. Fikrimcə hər hansı bir fransız araşdırıcısının paltarı bütünlüklə mənfi fenomen kimi gördüyünü və ya əksinə müsbət olaraq diqqətindən keçirəcəyini aydın şəkildə demək olduqca çətindir, qəti olaraq cavab vermək mümkünsüzdür, ancaq J. Baudrillard da görə üslub yeni mədəniyyətin inkar edilməz fenomeni kimi özünü göstərir, istehsal və miqlər və ya kodlarla aydınlaşdırılan göstəricilər önəmsənmir. Dəb özünü fərdi olaraq təsdiqləməyə və sosial sistemə qatılmağa yardım edir.

Gördüyümüz kimi, modanın sosialoji məzmunu əvvəldəki bütün qeyd etdiklərimizi birləşdirməlidir, ancaq ön diqqəti geyim öyrənilməsinə ictimai bir gediş kimi qarşıya qoyulmalıdır. Qarşılıqlı sosial əlaqə öz gücünü sistemli şəkildə həyata keçirən ən azı iki fərdin və ya təbəqənin sosial əlaqənin bir növüdür. Hər əməkdaşın sosial hərəkəti, reallığa çevrilir, bir-birinə yaxınlaşmaq vəziyyətin başa düşülməsi, baş verəcək hərəkətlərin hər hansı dərəcədə birlik və ya bunlar arasında ümumi möhkəmliyin əldə edilməsi. Qarşılıqlı əlaqələrin sosial formalarında bir çox əlaqə və texnikaları çevrəyə alan insanlar və vasitəçilərin növləri arasında birmənalı əlaqə vardır (fərqli işarələr, normalar, dil, mexanizmlər və s.)

J. Bodriyarın fikrincə, dəb müasir cəmiyyətdə həddindən artıq üstün yer tutur.

“Təmiz differensial oyunun tezləşməsi onda feyrik parlaq ifadə olunur” və onun haqqında feyriyanın xüsusi forması kimi, tamaşa kimi olan təsəvvür bununla izah olunur.

Belə hesab edirəm ki, J. Bodriyarın ideyaları, fikirləri yuxarıda gətirilmiş dəb tədqiqatçıların əksəriyyətinin bir qədər təsəvvürləri ilə uyğundur. Məsələn, modanın müasir cəmiyyətin halı olduğunda, “dəb yeni mədəniyyətin mərkəzidir, elm və inqilab kimi tərəfləri daxil olmaqla, çünki bu məntiqlə müasirliyin bütün qaydası işlənilib, seksdən kütləvi informasiya vasitələrinə qədər, incəsənətdən siyasətə qədər”.

Fikirləşirəm ki, tədqiqatçıların müasir cəmiyyətdə gender sisteminin dəyişilməsini, qadına münasibətin dəyişilməsini qeyd etmək lazımdır, bu isə feminist nəzəriyyələri müddəasından bunun hamısı, insanın tam mənada azad olmağını ifadə

edən, progressiv anlar olması nəticəsi çıxır. Onlar qeyd edir ki, “dəb, hamıya yayılaraq, ümumi deseksializasiya formasını alır” və geyim əlində olan bədən, paltar cinsinin manikeni olur. Fikrimcə, ola bilsin ki bu ideyalar haradasa bu cür fenomenin yaranmasını izah etməyə kömək olar.

Beləliklə, dəbdə bütün kommunikasiya tsiklini üç ardıcıl fazalardan ibarət dövr kimi təsəvvür etmək olar: dəb standartlarının istehsalı, yayılması və istifadə və dəb obyektlərinin həyata keçirən fazalar və müvafiq dəb kateqoriyaları ilə həyata keçirilənlər

Onuda qeyd etmək lazımdır ki, dəbin yaranması hər bir individ onda bu və ya digər tələbatların həyata keçirilmə alətini görməklə müşayiət olunur. Tələbatın həyata keçmə imkanı yarananda, o ehtiyac fəallaşır. Oyanmış tələbat dəbin yoluxucu gücü özünün xarici lazımı şərtinə güvəndiyi marağı yaradır. Beləliklə, bu bir sıra tədqiqatçıların, dəbə riayət etmə-bu sadəcə yamsılama, heç bir şeylə izah olunmayan davranış olması haqqında fikrini təkzib edir.

Dəbin bütün araşdırılmış kateqoriyaları moda standartlarını ancaq istehsal edib, onları yayırlar və istifadə edirlər, onlar həmçinin onları “geyim” edirlər. Bu o deməkdir ki, onların hamısı ayrı-ayrı paltarlar üslub dəyərləri ilə, digər “dəblərlə” (indiki, keçmiş və gələcək) və tərz iştirakçılarının digər və öz xüsusi kateqoriyaların davranışı ilə əlaqə qururlar.

Feminizm nümayəndələrin dəbə olan fikrini araşdırmaq məqsədəuyğundur, çünki gender qarşılıqlı təsir problemləri müasir sosiologiyada olduqca məşhurdur və geyimi kök inqilabı prizmasından araşdırmağa imkan verirlər. C.Laver-kostum və modanın məşhur tarixçisidir və o təqid edirdi ki, paltar geyinmənin əsas səbəblərindən biri əks cinsin diqqətini cəlb etmək istəyidir.

L.Neqrin haqqında fikirlərində daha da uzaqlara gedir və qadınların daha gözəl olmağa çalışaraq, dəb qullarına döndərdiklərində məhz kişiləri ittiham edirdi. Onlar hesab edirlər ki, qərbi Avropa mədəniyyətində qadın bədəninin heç bir hissəsi diqqətsiz qalmayıb. Məhz bu sonsuz proses iqtisadiyyatı və dəb sənayesinin inkişafını irəli aparır. O, kişi və qadının rol differensiasiyasının əsasıdır, qadının bilavasitə fiziki və

psixoloji ifadəsidir. Dvorkin modanı gözəllik texnologiyası və ideologiyası kimi müəyyən etdi, hansının təcrübəsi anadan qızına keçir, bununla da davranış rolların və qadının cəmiyyətdə yerinin mənimsənilməsi baş verir.

Məlumdur ki, 60-70-ci illərin sonlarından feminist geyim tərzini müəyyən ideoloji üslub kimi müəyyənələdi. Bu mərhələnin birinci mərhələsində diqqət qadın və kişilərin hüquq bərabərliyinə bölünürdüsə, bu davranışı ifadə etməyin ən sadə üsulu əks cinsin qarderobunun geyimlərinin fəal şəkildə götürülməsidir. “Feministlərin dəbi qadına seksual obyektə baxılmasını pozmağa çağırılmışdır bu geyim daha doğrusu kişi geyimi yox, o cinsi olmayan geyim idi-universal: şalvarlar, sviterlər, kombinezonlar və yarıbotinkalar, idman çantası. Əsas prinsip rahatlıq, praktiklik idi. Tarixdə ilk dəfə olaraq qadınlar, kişilərin xoşuna gəlmək üçün yox, sadəcə özləri üçün geyinməyə başladılar. Feminist görünüşün daha radikal variantları var idi. Orada qadın bütün görünüşü ilə göstərməyə çalışırdı o ictimai rəyi nəzərə almır, o cümlədən moda diktatını da. Bu halda hamının acığına müxtəlif, geyinilmiş və köhnə paltarlar geyinilirdi, kosmetika zibilliyə atılırdı, buruq və uzun saçlar qısa saç kəsimini ilə əvəz olunurdu. Fikrimcə, bu üslub xüsusiyyətləri gənclər aləmində öz əksini tapıb və yayımlanıb.ələkin bir qədər sonra feminist dəbdə başqa, əks istiqamət yarandı. Bu 80-ci illərdə baş verirdi. O vaxt qanunvericiliyin dəyişilməsi planında çox işlər göründü və qadının xüsusiyyəti haqqında məsələ yarandı. O zaman, qadın gözəlliyinin müxtəlif üsullarından istifadə edən, ən yaxşı paris kuteryələrində geyinənlər meydana çıxdı. Bu “feminist şığı” şərti adlanan dəb forma və məzmunun qarşılıqlı əlaqələrini ele bil tərsinə çıxarırdı. Cəlbedici görkəm qadın gözəlliyinin çağırışı, manifestasiyası, qadınları anlamaq üçün bir sənət oldu.

Bunların hərəkətləri sayəsində dəbdə əhəmiyyətli dəyişikliklər baş verdi. Əgər 70-ci illərdə ictimaiyyətin şüuruna hətta standart olan bu gün iş kostyumunun atributu, qadın pencəyi kimi daxil olunurdusa, 70-ci illərin sonunada dəbə artıq jaketlər və işləyən xanımlar üçün pencək və yubkadan ibarət komplektlər daxil oldu. Və burada əsas xidmət feministlərə məxsus idi. C.Mollon uğurlu biznes üçün kostyum və seksual

cəlbedici geyim bir –birlərini qarşılıqlı istisna etdikləri haqqında baza aksiomu ifadə etdi.

C. Mollonun ideyaları çox məşhur idi və “power look”—“hökmlü stil” kimi, dəbdə məşhur olan nüfuzlu istiqamətin əsasında qoyuldu.

Qərarlı üslubun modifikasiyalarından biri, hakimiyyət zirvəsində özündə inamlı olan qadın təsəvvürünü yaradan Marqaret Tetçerin imicində istifadə olunmuşdur. Bu tərzə beynəlmiləl tələb oldu və çox müddət davam gətirdi. Lakin 90-cı illərin əvvəlində qadınların özü özlərinə yeni münasibəti ilə əlaqədar o, transformasiyaya məruz qaldı: bu vaxt feminist hərəkatının bir sıra məsələsi artıq yerinə yetirildi, onlar nüfuzlu şirkətlərdə yaxşı maaşla yerlər aldı və sərt hücum xarakterli obrazın yumşaltmasında tələb yarandı. Anadan gəlmə qəddarlıqla uyğunlaşan, özündə yeni inam haqqında şüar yarandı. Modelyrlərə daha yumşaq formal, sakit rəngli paltar yaratmağa başladılar. Aqressivlik yoxa çıxdı, dabanlar daha alçaq oldu, saç formları daha təbii oldu.

XX əsrin 90-cı illərindən - XXI əsrin əvvəlindən qadın portreti dəyişib. Bu yeni obrazın əsas cizgiləri –öz daxili gücün dərk edilməsi, ləyaqət hissi, ağırlıq və bunun nəticəsi kimi, xarici dinclik, sakitlik və hətta taqətsizlik. Bu, minimalizmə, sadəliyə və təbiiliyə üstünlük verən, öz fikirləri olan, kamilləşmiş, yetkin şəxsdir.

Fikrimcə, öyrənilən fenomenin təhlili müasir cəmiyyətin aktual problemlərinə fərqli bir baxışları olan, postmodernistlərin ideyaları olmadan natamam olardı. (xüsusən, J.Bodriykin). Postmodern cəmiyyətinin mədəniyyət tədqiqatçıları qeyd edirlər ki, yeni nəslin məqsədi istehlak olur, o cümlədən, ticarət nişanların, ehtiraslı nümunələrin istehlakı. Bu cəmiyyət - istehlak cəmiyyətidir. İctimai şüürdə və təcrübədə bu tərpənişi dəbin anlayışında, onun müasir dünyada əhəmiyyətində az və ya çox əhəmiyyətli irəliləyişə gətirir. Dəb keçmiş aqressivliyini itirir. Nəticədə onda tamamilə ayrı-ayrı üslubların xassələri dinc şəkildə uyğunlaşır: mini və maxi yubllakar, platforma və şpilka ayaqqabıları və s.- 1960-1970-ci illərdə ağılasıgmaz eklektika. Dəbin proqressiv inkişaf tendensiyası artıq tükənmiş hesab olunur; təkrarlanmadamn, nə isə

yeni bir şey yaratmaq çətin oldu.buna görə də dəb "asan tanınan keçmiş illərin" sitatları" ilə rəngarəngdir.

Nəticədə postmodernist traktovkanın köməyi ilə biz dəb haqqında, xüsusi rəmz və nişanları olan və konkret insan və bütün dünya üzərində hakimlik edən mətn kimi təsəvvür alırıq. İnsan müxtəlifləşir və onu əhatə edən şeylərin dünyaca dəyişir-bu postmodern nəzəriyyəsinin əsas postulatlarından biridir. Bu kontekstdə, J.Bodriyarın, dünyagörünüşünün ən parlaq fiqurlarından biri kimi, fikir xüsusi maraq oyadır. Onun dəb konsepsiyasının müəyyən spesifikasiyası var və moda tədqiqatçıları tərəfindən diqqətə layiqdir.

Təsdiq etmək olar ki, müasir istehlakın çox hissəsi, J.Bodriyarın nəzəriyyəsinə istinad edərək, - "mən kiməm?" sualına cavab axtarışdır. J.Bodriyar hesab edir ki, tarixdən istədiyini bilən :xoşbəxtliyi və ona məkmial təminat yaradan obyektləri, rəşional, qənaətbəxş insan yox olur. Bu gün rəşional seçim haqqında təsəvvür işləmir.yeni, qeyri-qənaətçil insan üçün ən əsas fəaliyyət olur, o cümlədən dəb istehlakı.

Dəbli istehlak insanən üzərində hakimlik edir və ancaq ondan şəxsiyyətin özü-özünün təsdiqi mümkündür.

Qarşılıqlı əlaqənin bu cür forması, insanlar, qruplar dəbli obyektlərdən, varlıqlardan sosial münasibətlərə daxil olduqları modalı kommunikasiyadır və R.B.Fişman qeyd etdiyi kimi, "geyim spontan yaranmış və müəyyən davranışlı özü özünü dəstəkləyən təcrübədir", bu vaxtaşırı yaranan proseslər qrupu, birləşməni yen, daha adekvat davranış normalarına gətirməyə çalışırlar."

Yuxarıda göstərilən dəb nəzəriyyələrinin təhlili bu sosial halın çox aspektliyini təsvir etməyə imkan verir.lakin bu konsepsiyaların çatışmamazlığı odur ki, onlar geyimin hər hansı bir konkret elementini bütöv moda fenomeninə bərabərləşdirirlər və ya ona gətirirlər. Yuxarıda sadalanmış nəzəriyyələrin hər biri dəbin bir aspektinə aiddir: ya funksional, ya dinamik.

Funksional nəzəriyyənin nümayəndələri üslubun- proses olduğu,dinamik təsəvvürlərin alimləri işə-cəmiyyət, sosial qrup və individ üçün dəbin mahiyyətli

funksiyalarını saymırlar. Feminist təlimləri əsas aksenti cinslərin qarşılıqlı əlaqələrinə və gender stereotipinin genetikasına vururlar. Postmodernistlərin diqqəti simvol və nişanların dəbli istehlakında cəmlənib. Fikirlərin təhlili geyimi, müasir cəmiyyətdə əhəmiyyətli sosial funksiyaları yerinə yetirən dinamik proses kimi təsəvvür etməyə imkan verir. Dəbin əsas funksiyaları tənzimləyici, nüfuz-simvolik, mədəniyyət saxlayan, involyasiya və demarkasiya funksiyalarıdır.

Fikrimcə, yuxarıda təsvir edilən paltarın integrativ təyini zəruridir, hansılar ki, gənc geyimin fenomeninin xüsusi spesifikasiyasını aydın etməyə imkan vermir. Kompleks tədqiqat imkanı, onu təhlil etməyə və onun sosiologiyada öyrənilmə spesifikasiyasının əsas aspektlərini aşkar etməyə imkan verən “sosial qarşılıqlı əlaqə” anlayışını verir.

Beləliklə, geyim altında müasirlik dəyərləri, universallıq, nümayişkarənəlik və onlara əhəmiyyətli olan tələbatların daimi yenilənmə vasitəsi ilə yerinə yetirilməsini təmin edən oyunlar əsasında sosial obyektlərin sosial əlaqəsi prosesini dərk etmək lazımdır. Sosiologiya individlərin, sosial qrupların əlaqəsinin öyrənilməsi ilə məşğul olduğuna görə, dəbin individlərin davranışına təsiri tədqiqatı bizə aktual gəlir.

1.2. Gənclər modasının xüsusiyyəti

Gənclərin modası təhlil edilərkən yeni mədəniyyətin birbaşa təsiri ilə yaranan və gündən-günə inkişaf edən mədəniyyətin gedişini izləməklə başlanmalıdır.

20-ci əsrin araşdırıcılarının nəzərini gənclərin geyiminə və üslubuna aid maneələrə dair verilən suallar diqqətini çəkmişdir. Azərbaycan cəmiyyətində xeyli vaxtdır ki, gənclər mədəniyyəti kəskin anlamda müsbət olmayıb, tərbiyəsiz Qərb cavanlarının davranışı kimi nəzərə çarpır. Beləliklə hal-hazırki, günümüzün mənası əsas sırada faktlar sisteminin dəyişilməsi, dünyaya baxış və mədəniyyətimiz və paltar və geyimin mənasının müxtəlif əlaqəsinin ortaya çıxması ilə əlaqədardır.

Gənclər mədəniyyəti bir fenomen kimi qəbul edilə bilər. Həmçinin açıq-aydın şəkildə görsənir ki, müxtəlif mədəniyyətlərdən təşkil olunmuşdur, cins, təbəqə və ya kök mənsubiyyətinə görə fərqli yanaşılır. Rusiya və qərbdəki cavanların önəmli problemi əsasən ya üstünlük mədəniyyəti arasındakı münasibətlər gənclər geyiminin təhlili üçün nəzərdən keçirilir. Təbii ki, yeni nəsillər, öncəkilərdən ibrət götürürlər, ancaq bunlar arasında miraslılara yanaşma çox fərqlidir. İndiki cavanlar bununla imkansız olanları əsas tutaraq irəliləyirlər, fikrimcə daimi var olanı və inkişafı, artıq sıradan çıxmış və məzmununu itirdiyi şeyi qəbullanmır.

Beləliklə ənənəvi cəmiyyətlər get-gedə irəliləyərək , ən çoxu köhnə nəsillərin yazdıqlarına əsaslanaraq, yekunda müasir mədəniyyətin fenomeni xüsusilə hərəkətdə olan cəmiyyətin göstəricisidir. Qərbin texnoloji mədəniyyətinin göstəricisinin anons edilməsinə görə bu fenomen fərqli qəbul edilirdi: keçmiş dövrdə mədəniyyət iki yerə yaşlılar və cavanlar arasında bölünməsəydi, indi gənclər və böyüklər ortasında əlaqə yolları və bütövlükdə həyat üslubunda kəskin müxtəlifliklər olmazdı. Üstün bir fenomen kimi cavanların mədəniyyəti də qarşıya çıxır, gənclərin fiziki olaraq irəliləyişinin sosiallaşma vaxtının yəni 30-35 yaşa qədər xüsusilə artımı ilə nəzəri çəkir, yeni cəmiyyətin tələb etdiyi təhsil və sənətə görə zamanın çoxalması şərtini qarşıya qoyur.

Fikrimcə, gənclər mədəniyyəti öz xüsusiyyətini aydınlaşdırmaq və cavanların özünü sübut etməsi ilə izah olunur. O, bir çox ictimai və fərdi seçimlərdən, şəxsiyyətlərdən və özünün aydınlaşdırmadan təşkil olunub, əgər gənclər bu məsələləri yerinə-yetirə bilmirlərsə o, zaman bunun irəliləyişi dörd ana izləri izləyə bilən bir başqa fərd yaranır

- 1) uyğun şəxslər arasına əlaqələrdən qorunmaq, psixoloji uyğunluqdan qaçmaq
- 2) zamanın getməsi hissi, həyatını qaydaya salmaq fərasəti, inkişaf etmə və dəyişmə qorxusu
- 3) istedadlı, yaradıcı bacarığın dayanması, daxili sərvətlərini hazır etmək və diqqəti çəkə biləcək hərəkətə fikir verməmək

4)müsbət olmayan fərdin yaranması, öz imkanını seçmə və əlaqəli variantları aydınlaşdırmaq.

Düşünürəm ki, belə şəxsiyyət anlamı bizə yeni gənclik mədəniyyətinin dinamikasının vəziyyətini yetərincə mükafatlandırmağa imkan verir, ona görə ki, əsas fikir insanın daxili aləminin mübahisəli xarakterinə və cəmiyyətdəki durumuna söykənir. Bizlərin sosial xüsusiyyətinin önəmli cəhəti, həyatın məzmununu, yeni fikirlər istəyini tapmasıdır. Həyatın mənasına dəyərli baxılır, bütün dəyərlərin əsasını təşkil edir. Elə bu səbəbdən də gənclərin ictimai keçidinin yaranma dövrü əhəmiyyətlidir. Bu kütlə üçün önəmli inkişaf və bir qəbul mərhələsidir və təbii ki, bütün cəmiyyətin mədəniyyəti ilə əlaqədar olan müasir insanın irəliləyişi üçün vacibdir.

Gənclər mədəniyyətinin cizgisinə daha çox yanaşma fərdlərin qaydalar, onlar üçün yeni olan həyat üslubuna öyrəşməsi kimi dəyərləndirməkdir. Onlar üçün bu anlayış müasir kütlənin yaşlı iştirakçılarının xarici mədəni ölçü və rolların əslində daxili dəb ölçülərin köməyi ilə borc alma istəyidir (ən başlıcası moda, hərəkət və s). Belə bir gediş tamamilə uniform deyildir. Müxtəlif şəxslərin özlərini tanıdan öz referans sinifləri vardır. Onuda qeyd edim ki, bundan başqa, bütün dəyərlər, standartlar, modalı nümunələrdən kənar qalan gənclərin nəzərini cəlb edirlər və düzgün olan düşüncələri ilə ən çox olanları aydınlandırırlar, duyğusal və psixoloji yorğunluğun və mübahisələrin ortadan götürülməsinə yardımçı olurlar.

Özlərini göstərmək üçün, kütlənin diqqətini cəlb etmək üçün, əksər hallarda dəhşətli şeylər etmək lazımdır. Bu geyim, hərəkət, fərdi hobbilər, narkotik-gənclər mədəniyyətinin göstəriciləri, şəxsi özünü təstiq etməsi kimi hesablanır, əksər vaxt bunlar ancaq eksentirik münasibət və sosial faktların doğulması, beləliklə qəbullanmış əlaqələr, hissələr, mahnı və dərmanlarla əlaqəli dayandırılı bilər. Oxşar təbiət çoxlarının dəyər istiqamətini təşkil edir. Bu istiqamətin vacib prinsipi dəbdir. O, fərdlərin hərəkətinin ilham mənbəyi və məqsədi kimi önəm daşıyır.

20-ci əsrin 80-90- cı illərində gənclər geyiminin təhlili üçün müasir bir istəy meydana çıxır. Əsas növbədə şəxsi və özünü tanımaq üçün seçim vasitəsi kimi

öyrənilməyə başlandı. Bəşəriyyətin çətin və davamlı mədəni müasirləşdirilməsi şəxsi şəxsiləşdirən cəmiyyətin təstiqinə əngəl olan standart və dəyərlərdə dəyişikliklərə səbəb olur. Teorilərin fikrinə görə əsasəndə gənclər belə dəyişikliklərə qarşı çox incədirlər ki, mədəni azadlıq köməyi ilə fərdlər məşhur mədəniyyəti daxil etməzlər, ancaq cuzi miqdarda yaradırlar. Belə yanaşma, fikrimcə, daha aktividir, ona görə ki, önəmli tələbatını - özünü sübut etməyi göstərir. Gənclərin dəb iştirakının daha böyük aktuallığı həm sosial dəyişiklik gedişində mövqeyini artırmaq, həm də bəşəriyyətdə bunun natamam mövqeyi sosial rolların tam olmayan irəliləyişi həyat dövrünün erkən zamanına görə daha aydın desək, gənclər mədəniyyətini artırır. Belə halda dəb xüsusilə geyim dövrünün erkən mərhələlərində ,fərdlərin və onun sərhədlərini aydınlaşdırmaq və göstərmək deyil, bu hədudları nə qədər çətinləşdirir. Beləliklə, geyim hər hansı bir gənclik sivilizasiyasının qaydaya düşməsinə yardım edir və həmçinin paltar zaman keçdikcə gənclər mədəniyyətinin xüsüsiliyini pozur.

Fərdlərin dəbə olan marağı, özlərini aktivləşdirməsi göstəricisi ilə "mən" in təzahürü olması ilə aydınlaşdırılır. Geyimdə fəal iştirakı, başqa ictimai izn verilən fərdi tanıtma qaydaları üçün tarazlaşdırılır. Müasir gənclər üçün moda özünü təsdiqləmə yollarından biridir. Tədqiqatçılar üslub izləyicilərinin münasibətinin psixoloji yönünü əsasən işarəvi və ya daha az özünü sübut etmə kimi ifadələrdən istifadə edirlər. Belə fikirləşirəm ki, geyim auditoriyası tərəfindən ruhlandırma strukturu o dərəcədə doğru ifadə olunmur. Gənclər insanların diqqətini çəkməklə bərabər həm də eyni zamanda özlərini tam ifadə edirlər və bunun yollarının vacibliyini də bilirlər. Məhz buna görə təsdiqlənmə anlayışı R.B.Fishman və digər araşdırıcılara dəb tamaşaçılarının emosional- psixoloji dünyasını aydın izah edir. Geyim şəxsi təsdiqləyən və sübut etmənin əsas vasitəsi deyil, təkdir. Gənclik dönməndən bir səbəbdən və ya digər vasitələr tapmayan fərdlər üçün bu istedad daha önəmlidir. Gənclər üçün üslubun bir çox mənaları var. Bunlar bütünlüklə dəbin xüsusiyyətləri ilə deyil, geyimin müəyyən xüsüsiliyi ilə göstərilir. Birincisi moda özünü sübut etmək və göstərmək vasitəsi kimi hər hansı bir sosial təbəqəyə aiddir. İkincisi gənclər qrupunun başqa sosial siniflərdən

fərqlənməsinə imkan verən formadır. Buna görə də önəmli bir cəhət dəbi xüsusi bir münasibət fərdlər sinifi daxilində və xaricində bir danışmaq növüdür. Üslub göstəriciləri və işarələri cavanlar arasında ünsiyyətə yardım edir. Üz ifadəsinin bir növü, forması, baxış tərzini var. Belə halda oyun təbii olmayan bir şəkildə, hər hansı qaydalar və müvəqqəti məkan çərçivələri olan bir nümunə şəkilində yaradılmış sosial münasibətdir.

FƏSİL II. GEYİMDƏ MÜASİR GƏNCLİK MODASININ VƏZİYYƏTİ VƏ ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ

2.1. Gənclərə moda iştirakçısı kimi təsir edən amillər

Çoxcəhətli və qarışıq fenomen kimi gənclər üslubu sosial qarşılıqlı əlaqənin ayrıca növüdür və həmçinin fərqli geyim qaydaları ilə tarazlaşır. Fikrimcə gənclik çevrəsinə üslub hərəkətinə təsir edən detallara nəzər salmaq lazımdır. Bu fenomen ətraf mühitdən təcrid olunmadığı üçün, geyim tamaşaçısı kimi fərdin önəmliyi, təsiri iki cəhət sinifi sistemi tərzində ifadə oluna bilər. Bunlardan aşağıda göstərilmiş nümunələr təkrar oluna bilər.

1. Şəxsi həyat bilgisi ilə nəticələnən amillər (önəm sırası baxımından, həyat və sosial istiqamətli tələbləri, fərdi sosial-azad cəhətləri, maddi səviyyəsi, özünün stili).

2. Təbii ki, bunun tələbatları və maraqlarının qarşısına qoyduğu məqsədi olan şəxslərin həyat şəraitlərini dövrəyə alan müsbət cəhətlər (əhəmiyyət nöqtəyi-nəzərindən reklam, bilgi mənbələri, referans sinifləri). Bu iki sinifin danışığıda iştirak edən gənclərə göstərdiyi önəminin daha aydın izahını verək.

Fikrimcə bu göstərdiyim faktorları bunların vacibliyi, yeni cavanlara təsiri nəzərindən etmək daha uyğundur.

Özünü sübut etmək gənclik dəbinin əsas nöqtəsidir, fərdliliyi və cəhətlərini anladır. Bu üslublu şeyi saxlamaq ilə, dəbli münasibət, modalı baxışı göstərmək ilə əlaqəlidir, onun “Mən” ifadə və sinif bunların durumunu saxlamaq üçün kömək edir. Tədqiqat aparmağımızın əsas məqsədi gənclərin fərqli sinifləri olduğu üçün, şəxsi faktorun - bir şəxsin ixtisası və ya fəaliyyəti, təhsili, dəb geyimlərinin yardımı ilə fərdlərin özlərini göstərmək qaydasında hər hansı dəyişiklik etməyə kömək edir. 14-dən 18 yaşa can olan mərhələ məktəbdə peşə müəsisələrində tədris dövrünə uyğun gəlir. Keçid dövrü, özünü göstərmək istəyi, hər hansı bir eyni sinifə aid olması, özünü sübut etmək istəyi və maraqlı insanlar tərəfindən qəbul olunması ilə ifadə olunur. Belə bir dövərdə geyimin önəmli cəhəti onun əlaqəli və innovativ xüsusiyyətidir. 19 yaşdan 24-

ə qədər olan aralıq sosial və maddi durumun qeyri-sabitliyi ilə xarakterizə olunurdu, çünki, bu intervalda olan cavanların demək olar ki, çoxusu universitetdə oxuduğu müddət ərzində özlərinin cəmiyyətini göstərmək və ifadə etmək arzusu ilə qeydə alınır. Bu sinifdəki dəb ən başlıcası gənclərin müstəqilliyi deməkdir. 25-dən 30 yaşa qədər olan cavanlar üçün onların fəaliyyəti dövrü və ailə, ev, uşaq, iş və digər bu kimi önəmli şeylərin görünməsi ilə müşahidə olunur.

Dəb şəxsin geyim seçiminə istiqamətləndiyi inqridientlərdən ancaq birinə çevrilir və buna özünün hər hansı bir görkəmini düzəltməyə şərait yaradır. Gənclərin hal -hazırkı vəziyyəti üçün lazım olanlarla bərabər, başqaları ilə özləri arasındakı müxtəlifliliyi qeydə almaq arzusu ilə müşahidə olunur. Hər bir fərd özünün bütün cəhətlərini göstərmək və daha çox bəyənilməsi üçün əlindən gələni edir.

Belə bir vəziyyətdə dəb bir kanal rolunu oynayır. Geyimin vacibliyinin problemi kimi gənclik mərhələsinin xüsusiyyəti ilə qeydə olunur. Gənclər dəbli paltarların yardımı ilə öz cazibədarlığını, özlərini göstərmək, təsdiq etmək kimi cəhətlərə üstünlük verirlər. Orta yaşlı məktəblilər üçün ən son baş verənlər modalı paltarları əldə etmək dəb yeniliklərinin hər zamanki nümayişinə dönür.

Fərdi bir cəhət olaraq tədqiqatımızda fərdiləşmə geyimdə şəxsi üslub olduqca önəmlidir.

Klassik, idman, romantik üsluba üstünlük verən gənclərimiz digər qarışıq tərzlərə üstünlük verənlərə nisbətdə daha az paltarlar alırlar (hər fəsildə bir dəfə).

Fikrimcə avangard geyimə daha çox yer verənlər, dəbə davamlı olaraq uyğunlaşmaq üçün tez-tez qardeooblarının dəyişməsinə istəyənlər ilə əlaqəlidir.

Qarışıq stili xoşlayanlar fərqli tərzdə olan geyimlər onlar tez bir vaxt ərzində özlərinə yeni bir üslub tapmağa cəhd edirlər. Aparılan tədqiqatlar geyim imtiyazları ilə əlaqədar vaxtla dəyişikliklər meydana çıxdı. Beləliklə, araşdırmalar gənclər təbiətində romantik və klassik stilə sahib olanların çox bir hissəsinin varlığını cins, avangard, idman dəbinə önəm verirlər. Başqa bir işdə, iş insanların və ağır görünüşlü geyim iştirakçılarının hissəsinin 20 faizinə düşməsi və cinsi, idmanı, avangard tərzini

sevənlərin önəmli bir çoxluq olduğunu qarşıya qoydu. Bütün bunlar istehsal edənlərin rəyinin genişləndirilməsi və cins paltarların sürətlə yayılması, ən başlıcası gənclər ilə bağlı olması, uniseks üslubunun tanınması ilə əlaqədardır.

Dəbin qiymətləndirilməsi və geyim yeniliklərinə olan yönəlmə zamanı keçmiş müxtəliflikləri nəzərə almaq lazımdır. On nəfərdən səkkizi avanqard və geyimlərin orjinal üslubunu təsdiq edir. Kişilər arasında dəbdə sakit, idman və klassik tərzləri daha çox görünür: fəsilin əsası olan yenilikləri nəzərə alsaq, bəzi sadıqlıq və tənqidi rəftərdir. Qızların 63 faizi öz görünüşü ilə özlərini sınağa çəkir, riskli görkəm və paltar üslubunu, yeniləmək istəyi isə oğlanların ancaq 15 faizində üstünlük təşkil edir.

25 yaşdan sonra insanlarda geyimlərə qarşı daha əlaqəli bir münasibət meydana çıxdı, üsluba olan rəftar, fikirlər və bunlar hamısı eçimin dəqiqliyinə olan inamla əlaqəlidir.

Dəb, bütövlükdə bir şəxsin cəmiyyətlə bağlı statusunu, onun rifahını nümayiş etdirmək üçün bir seçimdir. İşləyən şəxslərin maddi azadlığı cavabdehlərin geyimə olan münasibəti, ala bilmək iqtidarı və paltar almaq aralığı ilə əlaqəli fikirlərini önəmli dərəcədə fərqləndirir. Azad mənfəət ehtimalı tək cə geyimləri daha sıx tezliklə təzələməyə imkan vermir. İşsiz gənclərin sayı işləyənlərə nisbətən orta hesabla 1,5 dəfə çoxdur, həm də onlar bahalı əşyaları ala bilmirlər. Onuda qeyd etmək lazımdır ki, daha çox gəlir əldə etdikcə dəbə olan maraq artmaqdadır, bahalı geyimlər öz sahibinin durumunu və nüfuzunu müəyyən edir.

Tədqiqatımız göstərir ki, imkanın genişlənməsi ilə satın alınan dəb əşyasının qalıcı olmama ehtimalı azalır. Belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, aşağı imkana sahib olan gənclərimiz orta hesabla 2 ildən 3 ilədək (cavabdehlərin 74 faizi) və onların beşdə biri üç ildən bir imkanının artması ilə, qardeorob dəyişməyə sahib olanların sayı sıx-sıx artır. Sakit sinifdə 1 aydan 6aya qədər istifadə edən cavabdehlərin 70 faizdən çoxu üstünlük təşkil edir. Məlumdur ki, maddi imkanlı və imkansız gənclər arasında ki, bu müxtəlifliklər üçün təzə dəb əşyalarının alınması üçün pulların olması və olmaması ilə

əlaqəli izah edilir və var olan paltarların daha uzun müddətli istifadəsinə şərait yaradır. Modalı geyimlər yeni cəmiyyətdə yeni cəmiyyətdə sosial sinifləşmənin nəticəsidir.

Tədqiqatımız göstərdi ki, geyim şkaflarından razı olanlar hər fəsildə bir dəfə öz alış-verişlərini, orta hesabla (Cədvəl N1 dəki kimi) aparırlar. Bununla bərabər onuda vurğulamaq lazımdır ki, gənclər, özlərinin qardeoroblarından həmişə narazıdırlar, nə qədər çox geyimləri olsa da onlar alışlarının az olmasından şikayətlənirlər.

Paltarlarından narazılıq indeksləri və gec olma tezliyi baxımından bu alt sinifdə cavabdehlərin orta hesabla 60 faizi imkanı olduqca aşağı səviyyədə olanlardır. Maddi imkanın olması qardeorobun razılığını tamamlayan bir faktdır, daha sıx-sıx alış-veriş etmək və şkafların tez-tez dəyişilməsini təmin edir və ona görə də paltarda dəb yenilikləri müşahidə olunur. Belə düşünürəm ki, hətta hər həftə geyim alan cavanlarımız yenə də bunlarla razılaşırlar. Fikrimcə qardeorobun dəyişilmə tezliyi paltarların düzgün seçilməməsi deməkdir. Bundan əlavə məmunluq gətirməyən həftəlik alış-verişlər, gənclərin lazım olan geyimləri almamasındakı qeyri-müəyyənlik, cahillik və qeyri-kafiliyin göstəricisidir.

Cavabdehlərin paltar satın alma aralığından aslı olaraq qardeorobla razılığı

Məmunluq qarderobu	Paltarların alınma tezliyi			
	Hər həftə	Hər ay	Hər sezon	Bir ildə bir dəfə
Tam olaraq razı qalanlar	0.0	28.0	9.6	0.0
Daha doğrusu razı qaldı	0.0	44.0	45.8	26.7
Daha narazı qalanlar	100.0	8.0	27.7	66.7
Tamamilə narazı olanlar	0.0	16.0	14.5	6.7
S\0	0.0	4.0	2.4	0.0
Sütun miqdarı	100.0	100.0	100.0	100.0

Geyimləri tez-tez və uğursuz almaq istəyələrin qeyri-sabitliyinə, əlində olanların narazılığına, xarici görünüşləri ilə özlərini təsdiqləməsi tələbləri ilə uyğunlaşmır.

Beləliklə gənclər qeyri-sabit və onun ictimai yerinin hərəkətliliyi ilə bağlı olan dəbli geyimlərin istifadəsində daha çox aktiv iştirak edirlər. Bu da öz növbəsində bu üslubun özəyini təşkil edən xüsusi bir sosial qarşılıqlı münasibətin yaranmasını müəyyən edir. Şəxslərin özünü sübuta yetirməsi hərəkəti və ifadə etməsinə söykənir.

Dəbə həsr olunmuş mövzu bütün fərdlər jurnallarında göstərilir ki, bu da ən yeni gənc oxucunun geyim məsələləri ilə yaxından maraqlandığını göstərir. Bu günümüzün mətbuatında cavanların üslubu barəsində məlumatları göstərmək üçün istifadə edilən moda anlayışları və cəhətləri ilə tanış olduq. Jurnallarda olan paltar xüsusiyyətləri ona müsbət rəftar göstərir və sıx-sıx daha uyğun bir görkəm yaratmaq və göstərilən geyim sahibinin şəxsinə ifadə etmək üçün üslubun önəmli imkanlarını göstərir.

Dəbin xüsusiyyətlərini aşağıda göstərilən dörd qrupla müəyyən etdik və bunlar gənclər üçün olan jurnallarda öz əkisini tapmışdır. Onlar əlaqənin qeydə alındığı zamandan etibarən təqdim olunurlar. Geyim xüsusiyyətlərinin seçilmiş sinifləri 1-ci fəsilə müzakirə edilən dəyərlərini və sosial baxımdan önəmli imkanları göstərdiyi qeyd edilməlidir.

Birinci sinif-gənclər dəbi fərziyyə edirlər və göstərilirlər.

- 1.Müasirlik (həmin anda modanı nəzərə almaq)
- 2.Yenilik (fəsilin dəyişməsi ilə əlaqədar)
- 3.Avanqard (inkişaf etmiş)
- 4.Orjiinal (qeyri-adi yaradıcı)
- 5.Xüsusi imkana sahib (elit, ilk)

Fikrimcə bütün xüsusiyyətlər təbəqəsi çox böyük marağa səbəb olur. Dəb nəşrlərində geyim mülkiyyəti imkanı ümumi olaraq qəbul olunan misallara oxşadılmaqla şəxsi olmağı birləşdirir. Belə bir halda dəqiqlik və fərdilik arasında hər hansı bir əks əlaqə var.

İkinci sinifdə moda bizim şkafımızda olanları geyinməyə şərait yaradır və çoxları bunlardan istifadə edir və özlərini fərquəndirməyə çalışırlar. Tanınmış normalar, şəxsiləşdirmə, həzz xüsusiyyəti və s. Ümumi götürdükdə qəbul edilmiş qaydalar uyğun olaraq təzədən hazırlanır. Bu zaman dəbi izləmək istəyi, şəxsi imkanı, digərlərinin nəzərində dəyərləndirilməsinə səbəb olur. Bu qrup gənc üslub göstəricilərini xarakterizə edən yuxarıdakı göstəricilərin əsası, təkliyi və yeganəliyi qeyd edən özünü təsdiqi fikiridir. O, nümayiş etdirmək dəyərinin gənclik dəbində var olmasıdır.

Üçüncü sinif - aşağıdakı xüsusiyyətlərinə görə cavanların geyiminin izahı

1. İncəlik
2. Romantik, klassik
3. Cəsarətli paltarlar, cəlbedici

Bu cür cəhətlər sinifi, bir müasir şəxsin dəb ilə bağlı duyğulu estetik təsiri göstərir və fərqli duyğular və fikirlər yaradır. Belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, hər bir jurnal tərz və gözəlliyin təcrübi olaraq bitişik, ayrılmaz olduğunu göstərir. Dəb çirkin, pis və s olması qeyri mümkündür və əks halda bu üslub deyil, zəiflik və mənasızlıq olardı. Geyimin oxşar xüsusiyyətləri dolayısı ilə tərzin mədəni qorunması xüsusiyyətini göstərir, dəyişən sosial mühitə uyğun olaraq, mədəni göstəriciləri təzələmək imkanını artırır.

Dördüncü sinif- gənclik dəbi düşünür, ehtimal edir.

1. Sərbəstlik, rahatlıq
2. Sadəlik, təvazökarlıq
3. Təbii mühitə uyğunlaşma
4. Sıxlıq, retro üslub

Belə bir halda, biz tərz xeyri cəhətləri ideyası jurnalının varlığını insan üçün xeyirli olduğunu vurğulaya bilərik. Onuda qeyd etmək lazımdır ki, bu ifadələr bölünməzdir və ilk üç sinifdə göstərilənlərə əks getmir. Bütövlükdə bu keyfiyyətlər bu və ya digər kompleksdə dəb nümayiş etdirilərkən istifadə olunur. Bu təbəqə çox istiqamətlilik, təcrübəlik kimi üslubun belə bir cəhəti ilə birləşdirilir. Gənclər dəb

paltarına həsr olunmuş xüsusiyyətlər demək olar ki, bir- birinə əksdir. Məsələn avanqard hər zaman təvazökarlıqla bağlı olmur, əsl orjinallığı ilə birgə mümkün deyildir. Cavanlar geyiminin fərqli xüsusiyyətləri bir daha bu fenomenin bir-birinə uyğun gəlmədiyini göstərir və həmçinin hər bir fərdin müxtəlif istəklərinə uyğun olaraq arzuladığı şeyi gənclər geyimində görməyə şərait yaradır.

Məcmuə cavanlar üçün əməyyəyən dərəcədə dəb beynəlxalq xüsusiyyətini daşıyır. Bu müxtəlif müasir icmaların, cəmiyyətlərin həyatının bəzi unversal cəhətlərini, bazarın və turizmin inkişafının toplu münasibətinin gücünün göstəricisidir. Bunlardan başqa, istinad etmədən olanlar, yeni çaplar verilir və qərb köklü nüsxə tərcümə edilir. Elə bu səbəbdən də yerli məcmuələrdə olan modellərin hamısı Qərb dəbindəkilərə oxşayır. Paltardakı gənclik tərz-i yeni geyimdə ümumi baş verən hadisələrə uyğun hesab edilir. Ancaq çox zamanlar dəb bütövlükdə gənc olur, böyük orta əsrlərin üslubu məhv olur. Cavanların modası hər tərəfli olur, başqa yaş qruplarının geyimi ancaq təkrarlana, onu izləyə bilər.

2.2. Müasir gənclik modasının geyimdə fəaliyyət prosesində iştirakçıların tipologiyası

Tədqiqatımızın əvvəlində də vurğuladığımız kimi dəbin ictimai fenomen kimi özünə aid olması, əsasən cəmiyyətlərin xarakterik olması həyatın önəmli göstəricisinə çevrilməsidir. 20-ci əsrdə dəb bir ölkənin tək bir qrupu, hər tərəfli bir sosial yerdə deyil, zamanında məhdudlaşdırılmış bir qaydaya çevrilməkdədir. Tərz-ictimai qarşılıqlı bir forma kimi dəb iştirakçıları olan fərqli sosial siniflərə görə var və mövcuddur. Dəb normalarının istifadəsindəki ən çevik iştirakçılar, araşdırıcıların çoxlarına görə gənclər onları qəbul edir. O, bunun sosial halının nisbi, qeyri sabitliyini və çevikliyi ilə əlaqədardır.

Dəb ictimai qarşılıqlı təsirlərdən biri olaraq hər hansı bir təbəqənin üzvlərinə istehlakçı münasibətinin müəyyən şəklini təyin edir. Belə bir halda geyim şəxsi bir

cəhətə aiddir. Üslub moda davranışının xarici qaydası olaraq qəbul olunarsa, şəxs tərəfindən daxili hala düşdüyündən onun tələbatına çevrilir. Bu nöqtəy-nəzərdən dəb istehlakçı münasibətinin daxili determinantı kimi çıxış edir. Sonda insanlar istiyərəkdan oyanır. Paltar istehlakçılarının hamsı fərqli sosial siniflərə aiddir: milli, peşə, dini və s. İqtisadi və sosial müxtəlifliklər fərqlidir: azad, peşəkar, mədəni və s. Bir dəbin hərəkət gedişi, ancaq müxtəlif şəxslərin təklif etdiyi müasirliklərin qəbul edilməsi geyim modellərinin və normalarının assimilyasiyasından keçirilməlidir.İştirakçıların hərəkətinə görə tərz prosesində hər hansı bir rol oynayır. Modalı yeniliklərin qəbul olunması, dəb istiqamətində müxtəlif yol və meyllərdən təşkil olunub və şəxslərin ümumi axınında geyimə davranışda müəyyən bir rol təşkil edir.

Tədqiqatımızın materialları iştirakçıların tipologiyasını 2 səbəbə görə inkişaf etdirməyə şərait yaratdı. Bunlardan birincisi dəbə yönləndirmə, modalı hadisələrə istiqamət və fərdi tərz iştirakçısı kimi şəxsi qiymətləndirməklə yaranır. Biz praktika üçün cavanların çətinliyi, demokratiklik, rasionalizm geyim yeniliklərə hazır olma çevrəsi, cəsərət əsasında aydınlaşdırırıq. Bütün bu göstəricilərin birləşməsi bir gəncin hərəkətində, davranışında dəb iştirakçısı kimi fərqlənməyə kömək edir. Aşağıda göstərilən 4 növü bu tipologiyaya görə müəyyən etdik.

1. Avanqard üslubçuları balaca bir sinifdir və tədqiqatımıza görə bunlar 18 faiz təşkil edir.

Belə dəbçilərin müxtəlif bir cəhəti, praktika və cəsərət, azadlıq, gənclik şəraitində hələ də məlum olmayan şəkaf avanqard olmağı istəməkdir. Belə bir vaxtda gənclərin üzərində dəb olduğunu qəti sürətdə qeyd edə bilərik. Bu sinifi təmsil edənlər zaman ruhundan anlayırlar və vaxtın meyllərinə görə görünüşlərinə düzgün qərar verirlər. Belə bir qrup modalı paltarların satışından əsas gəliri gətirir və onlar üçün qiymət fərqi yoxdur, istədikləri geyimi almaq imkanına sahibdirlər. Bu sinif dəb və tərz modellərində olan yenilikləri hər zaman istəyirlər.

2.Sorğu zamanı hər 4 gəncdən biri "konformist" kimi qeydə alınıb. Onlar fikirləşir ki, hər kəs kimiyəm qorxusu ilə yaşayırlar. Dəb iştirakçılarının bu sinifi geyim axını ilə

kontaktda olurlar və bu çoxları arasında daha geniş yayılmışdır və hətta buna görə də onlar dincəlmək üçün məcbur edirlər. Konformisçilər daha çox bazarlarda alış-veriş edirlər və bunlar 83 faiz təşkil edirlər. Bu da digərləri kimi olmağa imkan vermir.

3.Dəb və yeniliklərinə görə hər iki gəncdən biri rasionalistdir. Bu sinif geyimə doğru getmə normal səviyyədə bu və ya digər tərzə uyğun seçici davranış ilə ifadə olunur. Bu təbəqənin iştirakçıları bütün hallarda rahat və təcrübə geyim seçmək üçün açıq şəkildə bir hadisədir. Avangard əksinə mənfi iqlim təsirlərindən sığınmaq üçün xüsusilə dinc sosial dəri göstərici olaraq modalı geyim istifadə edərək, "gözəl" şeylər gənclər içində yeni imkan,daha önəmli və rahat fürsət və fərd özünü hər bir halda öz güvənli hiss edir.

4.Bu sinif ən kiçik qrupdur və cavanlar arasındakı sorğunun 9 faizini təşkil edir. Onlar dəbə laqeyd yanaşırlar, müasirliklərə və baş verən hadisələrə gərəksiz sayırlar, nəzərə almırlar. Belə sinifin iştirakçılarının çoxları gənclər arasında "ağ qaçqırlar" olur və digərlərinin fikirləri ilə maraqlanmır və ya maddi vasitələrinin yoxluğu ilə izah edilə bilər (kasıb insanların 92 faizi). Bu qrupun içində çox güman köhnəliyi ilə, hamıdan seçilmə hüququnu göstərən, şəxsi olmağı arzulayan ənənəvi olanlara inanan cavanlar da var. Bu sinifin iştirakçıları dəbi var olanların yenidən tətbiq edilməsi vasitəsi kimi görürlər, şəxsi və azad qərarlar vermək fürsəti vermirlər. Özlərini geyim cəhətdən dəyərləndirən gənclər, əslində digərləri kimi şəxsi təsirlərindədirlər, lakin buna inanmırlar. Üsluba laqeydlik arxasında hərəkətsizlik və müasirlik qorxusu gizlənə bilər. Dəbə olan mənfi davranışların motivlərinin təhlili çox kompleksdir. Lakin bir çox ehtimallar irəli sürə bilərik. Bəzən hər hansı bir səbəb vüqar təzahürləri paltar və ya siyasət ilə qarşılaşma şərti qaydalarla yarışmaq üçün ola bilər. Belə dəbin iştirakçıları olanlar üçün kinayə psixologiyasının fikirlərinə narazı münasibət bildirmək, izləmək və ya həyatın ruhani izahına nəzakət göstərmək üçün etiraz ola bilər. Büdcənin çatışmaması səbəbinə görə üsluba uyğunlaşa bilməyən bir fərddən narazılıq göstəricisinin olması fikri ola bilər. Belə bir halda keçmişin ənənələri var. Geyimə qarşı (müasir, gözəl, təzə və s) mənfi davranış hisslərin, orijinal tələbatın olmamasının bir rəmzi ola bilər.

Fikrimcə yeni gənclik dəbinin əsas cəhətləri aşağıda göstərilənlərdir.

-“Yetişmi” bir cəmiyyətinin bu və ya digər dəyərlərindən azad olmaq.

-Dəbə yönəlməkdə şəxsi cəhətlərə öyrəşmə, yola gəlmə və yaradıcılıq.

-Cavanlar geyiminin inkişafı: bu peşədə paltar sənayesinin ən müasir yeniliklərini görə bilərik.

-Əsas hissənin göstəricisinin üstün olması.

-Hərtərəfli, fərqli vəziyyətlərdə istifadənin sərbəstliyi.

-Gənclər bütləri, məşhur yaradıcılar, eyni yaşda olanlar, tanışlar, əsasəndə bu cəhətlərin göstəricisi yeni yaş siniflərində özünü göstərir.

-Bu fenomenin yuxarıda qeyd olunan xüsusiyyətlərini dəyərləndirməsi üçün cavanlar arasında ən başlıcası “Gənclik dəbinin orijinallığı və liberalizmi” - 30%, “gənclər paltarının hər tərəfliliyi” - 22.4% və “müasirlərin tərz inkişafı” - 15.5%-i seçilmişdir. Yeni məhsullar üçün bahalı qiymətlər, gəliri az olan insanların çoxları üçün müasir cavanlar paltarını ucuz fikirləşməyə qoymur. Öz iddia tələbini ödəmək və şəxsiyyəti ifadə etmək istəyi bütələrin imitasiyası hamı üçün önəm kəsb etmir-cavabdehlərin ancaq 9%-i müasirlərin dəbinin bu cəhətini qeyd edir. Orta məktəb şagirdlərində gənc tələbələrdən fərqli olaraq geyim haqqında fikirləri, paltarın xüsusiyyətlərinə olan yanaşma müxtəlifdir və bu axırının “Mən” və özünü həyata keçirmək üçün tək bir şəxsiyyət olaraq göstərməsinin zəif olmasına görə ola bilər. Bu səbəbə görə, onlar üçün hər hansı bir dəbli geyimdən yararlanmaq xüsusilə cavanların pop, rok məşhurları, tanışları ilə eyni tutulur və üslubun orijinallığı ilə deyil. Bu xüsusiyyətlə digər xarakteristika da bağlıdır- xarici görünüş bu və ya digər bağlılığı əks etmək və onu olduqca dəqiq yamsılamaq.

Tədqiqat gedişində gənclik dəbi haqqında təsəvvürlərdə cins üzrə fərqlər aşkar olunmuşdur. Kişilər, gənclik dəbinin əsas keyfiyyəti kimi individin maliyyə vəziyyətinin indikatoru olmaq bacarığını qeyd etdilər və həmçinin kumirlərə, məşhur insanlara bənzəmə xüsusiyyəti qeyd etdilər.

Qızlar ilk növbədə, gənclik modasının orijinallığı, inkişafı, yeniliyi və eyni geyimi müxtəlif həyat vəziyyətlərində istifadə etməyə imkan verən və həmçinin özünü göstərməyə imkan verən universallığı qeyd etdilər. Dəbə yaradıcı münasibət daha çox qadın cinsinin respondentləri arasında yayılıb, bu da qızların xoşa gəlmək və cazibədar görünsək arzuları ilə bağlıdır. Məlumatlar, təmin edilməsi modaya müraciətlə mümkün olan, müxtəlif tələbatlar haqqında deyil. Qeyd edilən xassələr gənclik geyiminin əvvəl aşkar edilmiş xarakterik xüsusiyyəti ilə uyğunlaşır- dəbdə münasibətdə gender differensiasiya ilə.

Müasir gənclik modası, bütövlükdə dəb olduğu kimi – çoxfunksional haldır və aparılmış tədqiqat bu fikri təsdiq etdi. Gənclər üçün aşağıdakı funksional mahiyyət ən parlaq ifadə olundu:

-Özünü təsdiq funksiyası dəbin bir çox cavan adamlara xüsusi identikliyin axtarışında kömək etməyində ifadə olunur.

Sorğulanmış cavan adamların əksəriyyəti qeyd edilən dəbin kommunikativ imkanları, geyimi ünsiyyət vastəsi kimi təsəvvür edirlər. Kommunikasiya prosesi vizual, nümayiş üsulu ilə həyata keçir. Hətta ünsiyyət həm yayıcılar (KİV, reklamın və s.) və dəb istehlakçıları səviyyəsində, həm şəxslər arası səviyyədə, gənclərin bir-birləri ilə adi ünsiyyət gedişində baş verir.

-Dəbin stratifikasiya funksiyası, sorğulanmış çoxsaylı cavan adamların öz sosial statusun nümayişi və onun müsbət qiymətinin tələbatının yerinə yetirilməsi vasitəsi ilə ifadə olunur. Praktiki olaraq, onların hər biri gənclik dəbin spesifikasiyasını, onun bütün cəmiyyət üslubundan fərqi vurğulayır. Cavan adamın geyimi onu əhatə edən həmyaşdalarının gözündə ya qalxmağa, ya enməyə imkan verir, bu da şəxsiyyətin identikliyinə formalaşması dövründə çox arzuolunmazdır.

- Reqlativ funksiya-dəb, gənclərin yaşayış tərzinə müəyyən davranış formalarını, geyim nümunələrini daxil etməyə imkan verir. O, hüquqi və ya inzibati sanksilayardan istifadə etmir. Bu dəb ardıcılıqları, yayıcıları və ondan azad individlərin ünsiyyət prosesində, sonuncular özləri üzərində geyimdən əmələ gələn və onu nümayiş

edən məşhur və populyar şəxslərdən əmələ gələn təsir və yoluxmanı hiss edirlər. Bu vasitələrlə rekvizativ effektdə nail olunur.

-Gənclik dəbinin inteqrasiya funksiyası –azad və könüllü formada olan oyun funksiyasıdır.O, fərdiyyətçiliyə oxşatma vasitəsi ilə , öz xarici görünüşünü tərtib edən və özünü “ Mən” konsepsiyası ilə bəzəyən, funksiyadır..

Gənclik mədəniyyəti ənənə dəyərlər sistemindən imtina və onların özlərinin, bəzən tam əks dəyərlərlə əvəz edilməsini nəzərdə tutur. Bu cür dəyərlərə aid etmək olar: ifadə azadlığı, yeni həyat stilinə şəxsi aidiyyət, qarşılıqlı əlaqələrin repressiv və spontan ifadələrin ləğv edilməsi, hisslərin, fantaziyanın, təsəvvürün spontan ifadələrinə tam inam, qeyri-verbal ünsiyyət üsulları (əsasən, gənclik dəb).

Sosioloqlar T.Yohanson və F.Miyqelin qeyri-formal gənc qruplaşmalarında sosial rolların ifadə edilməsi üçün, şüurun və həmrəyiliyin inkişafı üçün məşq etdikləri qədər dərindən sonra gərginliyi o qədər götürədikləri haqqında fikirləri ilə razıyıq. Gənclik yaşına çatarkən, insan, onu hələ ki ona yad olan cəmiyyətdən qorunmalı olan, yeni bir kompaniya axtarır. Hətta həm cavanlıq iclasları, həm müxtəlif rəsmi gənclər təşkilatları eyni yaşlı cavanları qruplaşdırır. Lakin bu homogen qruplar onlar üçün “sosial sığınacaq” ola bilməz , çünki onlar böyüklərlə təsis olunur. İtirilmiş ailə və hələ əldə olunmamış cəmiyyət arasında gənc adam özünə oxşarlara birləşməyə çalışır. Belə tərzdə yaranan “bərabərlər qrupu” cavan adamın sosial müdafiədə olan tələbatını yerinə yetirməyə çağırılır və ona müəyyən sosial statusu təmin edir. Bunun haqqı kimi, tez-tez individuallıqdan imtina və qrupun norma, dəyərlərinə və maraqların atam tabelik olur.

Qeyd etmək vacibdir ki, “bərabərlər qrupu” və gənclər mədəniyyətin nəzəriyyələri normalardan kənara çıxan davranışa nəzarət əsasında əmələ gəlib. Gənclik qruplar, ancaq hər hansı üsulla diqqəti özlərinə cəlb etdikləri halda sosial tədqiqatların fənni olurdular. Cavanların bir çox “normal” qrupları özlərinə belə diqqət cəlb etmirdilər, bu da gənclər mədəniyyətin və onun ifadə fenomeninin öyrənilməsinin aktuallığı haqqında deyir, xüsusilə də gənclik dəbində.

Cavanlıq yaş dövrünü sosial statusunu ambivalentlik həyəcanı ilə dərinləşdirən anilik, qeyri-davamlılıq, arzuların qeyri-davamlılığı, səbrsizlik, ədəbsizlik xassələri fərqləndirir (artıq uşaq deyil, hələ də böyük deyil). Məhz bu xüsusiyyət gənc adamları, davranış stilində, dəbdə, asudə vaxtda, şəxsiyyətsiz ünsiyyətdə eyni yaşlı və sosial mənsubiyyəti üzrə eyni qruplara gətirir. Həmyaşlılar qrupları sosial-psixoloji terapevtik funksiyaları –sosial yadlaşma funksiyalarını yerinə yetirirlər. Bu cür qruplarda, ilk növbədə həqiqətin emosional, hissli mənimsəmə ilə və yeniyetmə nonkomformatizmlə, onun tək cəmiyyət səviyyəsində yox, hətta individ səviyyəsində mahiyyətçiliyi ilə əsaslandırılmış xüsusi mədəni normalar qurulur.

Fikrimicə, D.Hebdicin, gənclik mühitin təhlilini əlavə etmək imkanını verən konsepsiyası maraqlıdır. O, sosial cavanlıq qrupun və onun mədəniyyəti alimlər, jurnalistlər və müəllimlər təşkil etdiyi, böyüklərin cəmiyyəti ilə necə öyrənilməsində üç tarixi baxış seçir. İsveç sosioloqları onun tipologiyasından, elmi təsəvvürlərin gənclik mədəniyyəti haqqında dəyişikliklərin göstərilməsi üçün istifadə edirlər. “cavanlıq bir problem kimi” anlayışını D.Hebdic amerika tədqiqatçıların 20-ci illərin əvvəlində gənclik mədəniyyətinə tədqiqatların təsviri üçün istifadə edir. Bu tədqiqat kateqoriyası Çikaqo sosioloji məktəbin nümayəndələri tərəfindən daxil olunmuşdur - R.Park, A.Koznin, D.Uayt və başqa bir sıra alimlərin baxışları ilk növbədə kriminal submədəniyyətlərin və o vaxt ABŞ-da olan gənc bandaların öyrənilməsindədir. Gənclik qruplarının müxtəlif tiplərini öyrənib, onlar belə nəticəyə gəldilər ki, bu birləşmələr cəmiyyətin sosial və mədəni zəifliyidir və çətin böhran hallarının, cəmiyyətin maddi, mənəvi, psixoloji və mənəvi zəiflik nəticəsidir. Məhz bu dövrdə A.Koxen cavan adamların kriminal bandalarına toplanma səbəbinin təhlili üçün “submədəniyyət” anlayışını daxil edir.

“Gənclik əyləncə kimi” ikinci tarixi kateqoriya qərbi avropa ölkələrinə amerika mədəniyyətinin təsiri altında 20 əsrin 50-ci illərində konsepsiyalaşmışdı. Bu dövrün məşhur təmsilçisi, gənclik mədəniyyətinə bir çox nəzəri yanaşmaları izah edən T.Parsons idi.

“Gənclik obraz kimi”, cavanlıq mədəniyyəti obrazların yaranması kimi təsəvvür 60-cı illərin yaranıb və bu zaman yenilik xüsusi nişan sistem kimi, öz bədəni ilə məşğul olmağa başlayıb. Başqa sözlə, üslub bu mədəniyyətin üstünlük təşkil edən xassəsi oldu. Məhz bu dövrdə Böyük Britaniyada müxtəlif gənc stil qrupları yaranırlar: dəb, rokerlər, panklar, qırxılmışlar.

Məhz 60-cı illərdə “kontrmədəniyyət” adını almış hal yarandı. Ən inkişaf etmiş formada bu fenomen ABŞ və Qərbi Avropanın elitar universitetlərində yarandı. Ən ardıcıl formada kontrmədəniyyət kimya hərəkətində təqdim olundu.

Hakimlik edən pul, maddi rifah yerinə onlar sadəlik kultunu irəli sürdülər. Dəyərlər inqilabı özü ilə həmçinin istehlak, geyim və davranış stilində inqilab gətirdi, bu da sözsüz ki, ancaq gənclik mədəniyyətində və dəbdə deyil, həm də bütün cəmiyyətin mədəniyyətində özünü göstərdi.

Təmiz şəkildə dəb oyun kimi- real həqiqətin bu və ya digər tərəflərini imitasiya edən süni qurulmuş modeldir. Model kimi, oyunun bir sıra prinsipial xüsusiyyətləri var. Dəbli oyunun vacib xassəsi onun azad fəaliyyət olmasıdır. O, fiziki zəruriliklə dikte olunmur. İ.Heyzanq tərəfindən çıxarılmış oyunun bu əlaməti çox əhəmiyyətlidir. Oyun elementləri insanların real həyatlarına daxildir və onunla bəzən o qədər bağlı olurlar ki, oyun və reallıq arasında olan xətti çətin keçirmək olur. Fikrimicə, oyun elementləri sözsüz gənclik dəbində mövcuddur.

Gənclərin dəbdə iştirakının ən çox fəallığı, bir tərəfdən, sosial dəyişikliklərin subyekt qismində rolunun güclənməsi ilə. Digər tərəfdən - onun cəmiyyətdə dəyişkən vəziyyəti ilə, həyat tsiklinin erkən mərhələsi ilə əsaslanmış sosial rolların mənimsənilməsi ilə izah olunur.

Dəbin sertifikatlaşmış funksiyası kifayət qədər əhəmiyyətlidir. Bundan əlavə, onun nüfuzlu əhəmiyyəti vacibdir. Müxtəlif dəbli və qeyri-modal paltarın, davranış tərzin köməyi ilə bu və ya digər simvolları istifadə edərək, onu əhatə edən individlərin gözlərində öz nüfuzunu artırır və ya azaldır.

Biz belə düşünürük ki, sosiolizasiya funksiyasını seçmək lazımdır. Həmin funksiyaya uyğun olaraq, dəb cavan adamı, onda iştirak vasitəsi ilə, sosiomədəni təcrübəyə cəlb edir. Yeni yaşayış mühitinə daxil olma adaptasiya prosesini asanlaşdırır və individin ona əhəmiyyətli olan qrupda qəbulunu tezləşdirən dəbli standartların mənimsənilməsi sayəsində əhəmiyyətli dərəcədə asanlaşır.

Modada iştirak əhəmiyyətli dərəcədə oyun və nümayiş formasında baş verməsi az əhəmiyyət daşıyır. Bu da modalı obrazların asan mənimsənilməsini əsaslandırır (çünki müasir gənclər həyatdan ləzzət almağa və öz individliyini və vacibliyini təsdiq etməyə çalışırlar). Bunların hamısı onu göstərir ki, sosial adaptasiya prosesi daha dinamik və asan keçəcək.

Və baxmayaraq ki, cavan adam qəbul edəcək dəbli standartlar və dəyərlər normativ xarakter daşıyır (digər sosial tənzimləmə vasitələri kimi), ipeativlik, məcburiyyət, onların əmr kobudluğu dərəcəsi o qədər də güclü deyil. Buna görə də dəb “diktatı” passiv şüurda çox böyüdülmür. Dəbdən geridə qalmağa görə adi sanksiyalar öz sosial gənclik qrupundan uzaqlaşma, istehza, aşkar və ya qeyri-aşkar irad. Bu “cəzaların” istifadəsi cavan adam üçün çox əhəmiyyətlidir.

Gəncliyin vacib xüsusiyyəti-yüksək ünsiyyət səviyyəsi olduğundan, onun mühitində qəbul olunmuş dəbli nümunələr, kommunikasiyanın əsası kimi xidmət edirlər. Dəbdə iştirak prosesində individlər onun dəyərlərinə bağlılıq haqqında bir-birlərinə “xəbərlər” göndərdikləri və onları öz qrupları ilə bağlılıqları nəticəsində, gənclik dəbi kommunikasiya effektivlik vasitəsi kimi, cavan adamların əlaqə vasitəsi kimi çıxış edir.

Fikrimcə, qerenist funksiyası çox vacibdir. Gənc adam ona vacib olan, onu əhatəsi ilə vacib kimi tanınan dəbli nümunələrə malik olduğundan ləzzət alır. Dəbli şeylər ona özündə, gücündə inam verir və onun üçün vacib olanların gözlərində uyğun vəziyyətə nail olmağa imkan verir, bu da sözsüz ki, sevinc, xoşbəxlik və razılıq hissi ilə müşaiyət olunur.

Biz düşünürük ki, gənclik dəbinə birmənalı qiymət vermək lazım deyil. Təbii ki, dəbli paltar sosiolizasiyanın, mədəniyyətin qorunmasının, ünsiyyətin, özü özünü təsdiqin, nüfuzun yeganə mümkün olan vasitəsi deyil. Müasir cəmiyyət, yuxarıda qeyd edilən funksiyaları həyata keçirməyə imkan verən digər mexanizmləri də təklif edir. Onlara təhsili, incəsənəti, mədəniyyəti, peşəkar fəaliyyəti, asudə vaxtı və s. aid etmək olar. Lakin gənclik geyimin rolunu da nəzərə almaq lazımdır.

Beləliklə, yuxarıda sadalanmış funksiyalar cavanlıq modası, cavanlar arasında sosial qarşılıqlı əlaqə kimi və həmçinin bu qarşılıqlı əlaqəni tənzimləyən mexanizm kimi, mənasını əks edirlər. Dəb fəaliyyətinin sadalanmış siyahısı və təhlili tam deyil. Bundan əlavə, hər bir miqyaslı sosial hala olduğu kimi, dəbə ancaq funksiyalar deyil, həmçinin disfunksiya, individ və qrupların sosial tənzimlənməsinin və şıxsiyyətin və cəmiyyətin, onun dəyişən şəraitinə adaptasiyanın qarşısını alan sosial nəticələr də xas ola bilər. Məsələn, cavan adamın invelirovkası. Orada dəb, individuallığı ayırmaq əvəzinə, onu ümumi individ kütləsi ilə qarışdırılır, onu digərlərinə oxşar edir, deməli, konkret şəxsiyyət görünmür. Dəbin digər disfunksiyalarına ümumiqəbul olunmuş geyimə bütövlükdə ziddiyyəti aid oluna bilər.

Buna baxmayaraq, biz fikirləşirik ki, gənclik dəbinin sosial funksiyaları əks üzərində üstünlük təşkil edir, çünki o gəncliyin özünü təsdiq etmə kanalıdır, bu da dəbi sosial mahiyyətli hal edir. Deməli, o gəncliyin sosial qrupunun tələbatlarına və bütövlükdə cəmiyyətin bütün sistemində və onun ayrı-ayrı sistemaltlarına uyğundur.

Dəb və geyim tutduqları üstün vəziyyət ona səbəb oldu ki, dəbə və paltara tez-tez sinonim kimi baxırlar. Amma aydındır ki, bir tərəfdən geyimin yaradılması və istifadəsi ancaq moda faktorları ilə tənzimlənmir (məsələn, milli, sosio-mədəni, iqtisadi), digər tərəfdən, üslub ancaq geyimdə deyil, müxtəlif sahələrdə işləyir.

Həddən artıq narahatlıq, özünə inamsızlıq, psixoloji və sosial statusun qeyri-davamlılıq, dəbin göstərişlərindən asılılığı gücləndirir. Geyimə olan mənfi münasibət, fikrimcə, oxşar hallarda göstərişlər sadəcə şərti davranış qaydaları kimi deyil, pozulmaqları əsl faciə kimi mənimsənilən, ciddi cəzaya, istehzaya və ya yazıqlığa

layiq bir hərəkət kimi mənimsənilən sərt normalardır. Bu dəb iştirakçılarında bu cür sanksiyalar (gizli ya açıq, real və ya potensial) özü özünə qiymət və hörmət səviyyəsini aşağı sala bilərlər və individin sosial ətrafla əlaqəsinə təsir edə bilərlər.

Beləliklə, gənclik dəbi bu mədəniyyətinin əhəmiyyətli aspektidir. Onun mənası gənclərin özü özünün ifadə etmək tələbatının reallaşmasında, “Mən”in və cəmiyyətdə müvafiq statusunun axtarışındadır. Geyimdə cavanlıq dəbi bizim tərəfimizdən cavan adamların sosial əlaqələri kimi araşdırılır, hansı ki şəxsiyyətin sosial eyniləşməyə olan cəhdinə və onun özünün təsdiqlənməsinə istiqamətlənib və gənclərin böyük cəmiyyətə daxil olma prosesinə təsir edir. Gənclik dəbin spesifikasiyası bu sosial qrupun vəziyyətinin xüsusiyyəti ilə müəyyən edilir, onun xarakteristikaları ilə və həmçinin cavan adamların tələbatları ilə, intizarları ilə və əsasında özü-özünü təsdiqləmə olan, cəmiyyətdəki istiqamətləri ilə müəyyən edilir.

Beləliklə, aparılmış tədqiqat aşağıdakı nəticələrə gəlməyə imkan verir:

1.Dəb, sosial subyektlərin müasirlik dəyərləri əsasında, nümayişlik , universallıq və oyun əsasında şəxsiyyətin tələbatlarını daimi yenilənmə yolu ilə həyata keçirməyə imkan verən qarşılıqlı əlaqə prosesidir.

2. Gənclik-bu ümumi mədəniyyətin daxilində xüsusi bir sistemidir. Onun yaranması cavanlığın sosial rollarının qeyri-müəyyənliyi ilə, öz sosial statusunda inamsızlıqla bağlıdır. Onun məzmunu-sosial statusun axtarışı və özü-özünü təsdiqdir.

3. Gənclik dəbi-dəyərlər və istiqamətlər əsasında, sosial subyektlərin spesifik əlaqə formasıdır, daimi yenilənmə yolu ilə sosial eyniləşdirməni xarici özü-özünü təmin edən

4.Gənclik dəbin funksiyaları təsdiqləmə, stratifikasiya, nüfuz, gənclik mədəniyyətinin və bütövlükdə cəmiyyət dəyərlərinin yaradılması və saxlanılma funksiyalarıdır. Disfunksiyalara fərdiliyin inelir fəaliyyəti; cavanlıq geyimi ümumi qəbul olunmuş dəbə və dəyərlər sisteminə qarşı qoyan-meydana çağırış edən xasiyyət; reqtressiv-əyləncəli istiqamət, qərb və amerikan mədəni nümunələrinə istiqamət, gənclərin kumirlərini yamsılama aiddir.

FƏSİL III. MÜASİR GƏNCLİK MODASININ PROQNOSTİK TƏHLİLİ

Etiraf etmək lazımdır ki, hələ kifayət qədər tədqiq edilməmiş hadisənin şərtsiz dəqiq (maksimum zəmanətli) proqnozunu vermək çox çətindir, bununla belə, tədqiq olunan fenomenin sosioloji-mədəni əhəmiyyətinə və artıq məlum olan məlumatlara əsaslanaraq, onun gələcək inkişaf yolunu hipotetik olaraq proqnozlaşdırmaq yenə də mümkündür. Bizim dissertasiya işinin son bölməsi məhz elə buna həsr olunacaq.

3.1. Gənclik və yüksək modanın dialektikası

Gənclik modasının səciyyəviliyi yalnız onun müəyyən standartları müəyyənləşdirməsində deyildir, bununla bərabər, onun nümayəndəsi həm də öz yolunu müəyyən etməlidir. Buna görə də, indiki küçə modasının nümayəndələri yalnız hazır mallar almırlar, həm də bunları orijinal və ucuz kombinezon və gödəkçələr axtarıb tapa biləcəkləri "tikinti geyimi" kimi xüsusi mağazalarda, yaxud şəxsi üslub yaradıcısını qeyri-adi çanta, şapka və digər aksesuarlar şəklində mükafat gözləyə bilən "ov və balıqçılıq" mağazalarında axtarırlar. Qarderoba cəlbedici fərdiliyi qorumaq üçün, öz əlləri ilə təkrarən tikilmiş və toxuduqları əşyalar və ya ikinci əl mağazalardan maraqlı tapıntılar verə bilər. Belə bir halda Afrika, Hindistan, Latın Amerikasını kimi ziyarət yerlərindən gətirilən orijinal etnik əşyalar xüsusilə dəyərlidir.

Gənclər daim “nə isə bir yenilik” axtarışında olan çox böyük alıcı kütləsidir. O, yalnız modanın təmayüllərini yaratmır, həm də daha böyük bir gücə malikdir: əgər onlar, hər hansı bir geyim və ya ayaqqabı markasını bəyənlərsə, gənclər onu “yeganə dəb” səviyyəsinə qaldırırlar. Bu, xüsusilə repçilərə (zənci amerikalıların sözlü musiqisi – rep, gənclərin submədəniyyətidir), rollerlərə (diyircəkli konki sürənlər, cavanlar mədəniyyətidir) və onlar kimi digər müasirlərə də xasdır, çünki əsasən, idman üslubunda geyimlər geyinirlər və paltar hazırlayan şirkətlər onların markalarını

məşhurlaşdırdıqları üçün gənclərə yalnız son dərəcə minnətdar ola bilərlər. Bununla yanaşı, istehsalçıların bir incə məsələyə riayət etmələri vacibdir: heç bir vəchlə, gəncliyin bu cür nümayəndələrini təqib etmələrini göstərməsinlər, əksinə, bunun sanki bir "təsadüfi kəşf" olduğunu göstərsinlər. Gənclər seçimi özləri etdiklərindən əmin olmalıdırlar.

Beləliklə, əvvəlcədən müəyyən edilmiş bir standartla əsaslanmayan, tamamilə orijinal bir küçə modası və küçə üslubu formalaşır. Ona kəskinlik, obrazlılıq, mübaliğə, qeyri-adi uzunluqlar, şişirdilmiş proporsiyalar və cəzbedici rəng qamması xasdır. Bir qayda olaraq, burada “şok” elementlər, “qıcıqlandırıcı” detallar mövcud ola bilər, geyim hərəkətli xarakter daşıya bilər və hətta "anti-estetika" qanunlarına tabe ola bilər. Müasir gənclik dəbinin digər bir cəhəti də - onun aseksuallığıdır. Keçən 50 il ərzində necə olmasından asılı olmayaraq -cəsur, ürəkli, cəzbedici, abırsız – onda “həssaslıq”, “seksuallıq” deyilən şey olmamışdır. Hətta yeni gənclərin “ilk xəbərçiləri” - mini ətəklər belə, əvvəllər əxlaqdan kənar görünməyə də, qəbul edilməyə də, mənə etibarilə “cəzbedici” deyil, "qeyri-səmimi" sayılırdı.

Cavanlar və qeyri-komformistlər arasında küçə dəbi, (submədəniyyət) tərz və geyimə qarşı "etinasızlıq" yaranmasına baxmayaraq, onlar "yaşı 30-a çatan"ların şirkətində tezliklə ticarət alətinə çevrildi. Bu, yüksək geyim nümunəsində xüsusilə aydın görünür. Gənclərin yalnız dünya səviyyəsində məşhur dizaynerlərin salonlarında sərgilənən, əsasən də rifah və sosial vəziyyətlə assosiasiya olunan geyimi, açıq-aşkar kasıblardan və gənclərdən təcrid olunan bir mühitə keçdi.

Kütləvi informasiyanın dayanmayan təsiri altında gəncliyin geyim üslubuna bu cür bənzəmə, gənclərin geyimə “etinasızlığı” və “qəbilə üslubu” ilə bağlı ilkin məqsədlərini pozdu. Sadəcə insanın inandırıcı göstəricilərdən biri olan və hippie üslubunda məşhurlaşan cins buna klassik nümunə kimi göstərilə bilər, birdən-birə məşhur dizaynerlərin adı altında satılmağa başladığı zaman bu işarəvi mənəni bir daha dəstəkləmədi.

Bu andan etibarən, bizim fikrimizcə, küçə gənclik dəbi ilə yüksək geyimin dialektik əlaqəsi başlayır. Gənclərin modası "küçələrdə" yaranır və çox vaxt özündə narazılıq və qeyri-konformizm rəmizini daşıyır, öz xarici görünüşü ilə cəmiyyətə meydan oxuyur və öz estetik nümunələrini aşkara çıxarır. Sonralar, bu göstərilənlər, cavanların küçə paltarına aid misallara yüksək dəb nümayəndələri tərəfindən böyük maraq və imkan mənfəət gözləntisi ilə işlənib-hazırlanır.

Müasir gənc mədəniyyətin geniş imkanları bu gün modaya, panklara və yeni romantiklərə və s. önəm verməsinə baxmayaraq, bütün bu dəyərlərin fikir baxımından hələ də təbii olduğu deyilə bilməz. Geyim və hippilərin qısa vaxt ərzində canlanması baş vermişdirsə də, o da ki, xüsusi olaraq moda əlaqəsində, yalnız estetik cəhətdən mümkündür. Artıq öz tərəqqi dövrünü yaşamış gənc mədəniyyətlərin adından çıxış edən retrospektivlik, xarici simulyasiyalar, təkrar- boşluqlar, fikrimcə, bu günkü yüksək dəbin fərqli cəhətidir və nə qədər vaxtdır ki, yalnız bu "istinad" ilə və bəzi hallarda isə, yaxın zamanın dəb və tərzlərinin nümayişi ilə məşğul olmuşdur. Hal-hazırda, məsələn: hippie geyimində - gözə çarpan rənglər, bəzəyli cins, muncuqlar, uzun düz saçlar təzədən dəbdə, "uşaqlıq rənglərinin" ruh və fikirləri keçmiş zamanda qalmışdır. Bu baxımdan, dəbin "hippiyə" geri qayıtdığını demək daha düzgün olardı. Bütün bunlara baxmayaraq, günümüzə qədər toplu hərəkətin həqiqi istiqamətlərinə sadıq olmağa cəhd edən həqiqi hippilər vardır. Ancaq axrincıların paltarları zərifləşərək tanınacaq (geyimi izləyənlər böyük istehsalçılar və moda evləridir) növbəti il isə şkafda asılacaqsa, əsl hippilər yamsılayanlara nisbətən müqayisədə daha solğun görünəcək və "nimdaşlaşacaq", lakin onlar öz üslubuna sona qədər sadıq qalacaqlar. Nəticədə, bu hippilərin özlərini ilə yüksək paltar təkrarlanması baş verir. Eyni şeyi, məşhur italyan dizaynerləri Dolce Qabananın ən son kolleksiyasından "yeni pankalar" və teddi-oğlanlar mədəniyyətindən yazılmış, Qərb dəb nümayişlərində davamlı olaraq ortaya çıxan olan "qanqster" tərzini haqqında da demək olar.

Dünyanın bütün gənclərini demək olar ki, özlərini başqasının yerinə qoymaq və müxtəlif qəbilədə birləşdirən "dünya reyv yürüşündən" sonra onun üzvləri tədricən, gecə

klublarınna, şənliklərinə qatılmağı sevən "parti insanlarına" çevrilməyə başladılar. Onlar artıq özlərini müəyyən bir gəncüsluba, bu və ya digər submədəniyyətə aid etməzlər. "Parti insanları" bütün geyim və musiqi üslubları ilə səlhiqəsiz "səyahət"dən zövq alırlar. Klubların qoyduğı mövzular tez-tez dəyişir: növbə ilə, 1950-ci, 1960-cı, 1970-ci və ya 1980-ci illərdə üslub baxımından yenidən qurulmuş ola bilər. Bu sürüşmə ("TV kanallarında sürüşmə" və ya "İnternet üzərində sürüşmə" kimi) "parti adamları"nı ("klabberləri") submədəniyyətlərarası bir fenomen kimi tam şəkildə müəyyənləşdirir.

Ted Polemus, müasir gənclərin dünyagörüşünü və geyimə yanaşmasını təsvir etmək üçün "klablənd" terminini təqdim etdi. Polemusun sözlərinə görə, bu termin ("klub yeri", parti aləmi) üçün nə vaxt, nə dəki, məkan anlayışı yoxdur. Klubda keçən gecə şənliyində üslub baxımından yenidən qurulmuş 1950-ci, 1960-cı, 1970-ci və həmçinin, 1980-ci illərdəki kimi olmaq mümkündür. Postmodern nəzəriyyəsinə əsasən, bu, eyni anda keçmiş, indiki və gələcək zamanda mövcud olan "sinxronizm", "paralel dünyalar" adlanır. Bu zaman xətti tarix çökərək uyğunsuz hala gəlir, hər şey "eyni zamanda mümkündür və yol verilir".

Klublənd, hər cür zamanın və hər cür üslubun satışda olduğı bir üslub supermarketidir. Öz zövqünə görə, məsələn: rəngli hippie şalvarları, 50-ci illərin bir kokteyli üçün bir cüt "Doktor Martins" skinxəd çəkməsi, leopard geyimləri, rok-n-roll London ruhunda makiyaj və qoyma saç seçərək öz şəxsi markanızı yarada bilərsiniz.

Parti insanları keçmişdən "davamlı pəhriz" ilə çıxarılırlar, amma o, həmişə kinayə və ironiya ilə istifadə olunur. Bu, başqa sözlərlə desək, sadəcə, insanların keçmişlə yaşadıkları qədimibir şey deyil, bu günün retro yanaşmasıdır. İstənilən oxşar partidə, "partiyə gedənlərin" xarici görünüşü belə deyir: "Mən olduğum kimi görsənmirəm". Klublənd, başqa sözlə, əyləncəli bir fəaliyyətdir, qəsdən saxta işarələrin verildiyi bir oyundur və bu, məhz 1990-cı illərin "həqiqi görünüşü"dür.

O, əsasən, gənclərin - "semiologların" tutduğı yerdir, hər kəsdə emblemlər, t-shirtlər, pank bandaj şalvarları, platforma ayaqqabıları, yalançı kirpiklər, pariklər və s. vardır, bunların mənasından xəbərdardırlar. Eyni zamanda, Polemus hesab edir ki,

Klublənd boş və mənasız bir yer deyil. Hər şey fərqlidir. Bu - "postmodernizmin postsubmədəniyyət, postmoda dünyasının məna və sonsuz şərhlərini əks etdirən boş səthlərin məntiqi ifadəsidir".

Bu ifadənin sözlüyü bütün qədim rəmzlərdən, Qədim dünya klişesinin simvollarından ibarətdir, ancaq bu, yeni bir kontekstə keçdikləri zaman dəyişdirildikdən sonra, onun məntiqsiz uyğunlaşması ilə (məsələn, "pseudomodellər" "pseudorokərlərin" yanında rəqs edə bilər) baş vermişdir. Bugünkü parti insanları bu cür təzləri paltarlar geyən zaman yalnız Hippi, Dəb və Panklar kimi deyil, bütövlükdə gəncliyin yüksək submədəniyyəti kimi müəyyən edilə bilər. Onların qeyri-verbal nəsihətləri çox aydındır: "biz bunların hamısından kənardayık, bu cəfəngiyyətlə oynayırıq, biz postmodernistik".

Klublənd - sonsuz parçalar və müxtəliflik aləmidir. Hər gecə müxtəlif musiqi üslubları seçə bilərsiniz: Techno, Reqqi, Cangl, İndustrial, Hardkür, Aisid-caz, Funk, Garaj, Rep, Britpop, Rock-n-Roll, Disco, Trans və s. Bir mənada, bu, sadəcə musiqi təzləridir, digərində isə hər biri öz ideologiyasını daşıyır. Hər biri - müəyyən bir "bəyanat", "həyat xətti", "imza" ehtiva edir.

Daha əvvəl, gənclər haqqında jurnal məqalələrinin müəllifləri dərhal, peyda olan hər yeni gənc üslubu müəyyən etməyə və adlandırmağa çalışacaqdı, lakin indi bu cür indeksləşdirmə demək olar ki, qeyri-mümkündür. Paralel aləmlər kəsişir, qısa bir zamanda birləşir, sonra bölünərək nəticədə unudulur. İndi təzahür etdikdən sonra, bəzəklər, kütləvi informasiya vasitələri onlara hər hansı bir yarlıq əlavə edə bilənə qədər uzun müddət qarşıqlığa səbəb olur səbəb olur.

Klublənd bir dünyagörüşü, qarışıqlıq, dağılma, sürrealist yanaşma və sinxronizmdir, posmoderniz rolunun canlı bir təcəssümüdür. Ancaq parti insanı olmaq üçün klublara getməyə ehtiyac yoxdur. Artıq qeyd etdiyimiz kimi, bir çoxları bunu "zehin vəziyyəti" adlandırırlar - "heyranlıq və imtina, giriş və çıxış, yalan və bədnam hisslər" kimi ifadə edilir (T.Polemus).

Burada həddən artıq çox şey var: çoxlu tarix, xeyli sayda müxtəlif qəzet və jurnallar, televiziya da çox sayda kanal, çox sayda insan danışığı, oxumaq üçün çox

miqdarda kitab, film seyr etmək, müxtəlif kompüter oyunları, internetdə fərqli əlaqə, geniş imkanlar var. "Klabberlər" bunların hamısından istifadə edə bilməzlər və buna görə də, hər şeydən bir parça götürürlər.

O, bu varlığın ən parlaq ifadəsinə çevrilmişdir, bütün imkanlar və gücü ilə birgə postmodern vəziyyətin təmizlənmiş halıdır. T.Polemusa görə, Klablənd - XX əsr mamontlarının qəbiristanlığıdır. Klablənd, üçüncü minilliyin "əyləncəli" bir üstünlüyüdür".

Gələcəyin dəbini təqdim etmək üçün ilk cəhdlər 1960-cı illərdə göstərilmişdir və məhz bundan sonra insan ilk dəfə kosmosda olmuşdur. Bu hadisə, məşhur dizaynerlər Pyer-Cardin və Andre-Courrejanın kombinezon, dar dəri şalvar, yarasalarda olduğu kimi qanadları və dar papaq-şlemləri olan "paraşütist" idman kostyumlarından ibarət "kosmik dövr kolleksiyaları" yaratması üçün ilham mənbəyi olmuşdur.

Yeni minilliyə keçid də önümnüzdəki onilliklər paltarları haqqında fikirlərə təsir göstərə biləcək vacib hadisədir. Ted Polemus "Stil Sörfing" kitabında XXI əsr gəncinin dəb görünüşünü təqdim etmişdir. Bəs üçüncü minillikdə nə geyinmək lazımdır?" Burada, onun 1996-cı ildə verdiyi proqnozu misal gətirməkvə bugünkü həqiqətlə müqayisə etmək maraqlıdır.

"1999-cu ilin sonunda Yer kürəsinin şəhərləşmiş, qəribəşmiş sakinləri yeni bir başlanğıc gözləmək üçün böyük Klablənd sarayını dolduracaqlar. Yəqin ki, onlar da qeyri-adi bir tərz fərqliliynə malikdirlər. Nə olur-olsun, bu müxtəliflik, daha çox, mürəkkəb quruluşun, olduqca kompleks sosial düzənin, hər bir fərdiləşdirilmiş şəxsiyyətin, yeni qaydaların necə olacağına dair başqa bir baxışın sadələşdirilməsini əks etdirəcəkdir. Burada qorxu olarsa, bu da sadəcə, 31 dekabr 1999-cu il gecə yarısında kurantların savaşı zamanı heç bir şey dəyişməyəcəyinə dair narahatlıqdır". Polemus, başqa sözlə desək, hesab edir ki, "üslub baxışlarının bu qarşıdurması postmodern minilliyinin həlledici xüsusiyyətini təşkil edəcək".

O, həmçinin, hadisələrin başqa yönlü inkişafını təklif edir:

Bu seçimdən başqa, başqa bir ehtimala da diqqət yetirməliyik: yeni minilliyin yaranmasını tarixi müşahidə anıözündəümumi bir ruh yaradacaqdır ki, bu da bizi Postmodernizmdən sonra gələn Yeni Dövrü birgə hiss etməyimizdə bir araya gətirəcək... Nostaljik olaraq bütün arxaya baxanlar dirçəlişin bütün sonsuz dövrləri ilə, özyerini yeni və təzə bir şeyə - "Yeni Böyük Əşyaya" - artıq baş verən hadisələrin qarışığına verən hesab anı. Bizim daim genişlənən, daimi olaraq çoxalan, get-gedə daha çox bölünən kainatlarımızın yavaş-yavaş məhv olacağı nöqtəni, kosmik gözləmənin fasiləsini və sonra yumşaq, amma yeni uyğun ağırlıq gücünün təsirli bir sıçrayış hissini, mərkəzə dönüşü... 3-cü minilliyə giriş belə olacaqdırsa və məqsəd yönlülük, istiqamət, qlobal birlik hissi oyadacaqsa, onda tez-tez bu cür baş verdiyi kimi, bu cür uzlaşma öz üslubu ifadəsini tapmalıdır. Zahiri görünüşümüzü, şəxsi fərq (indi olduğu kimi) ifadə edərkən, bu şəkildə istifadə etmək əvəzinə,ümumi məqsəd və baxışı ifadə etmək üçün biz zahiri görünüşü "uniforma" kimi istifadə edəcəyik. Bu, hər hansı bir ənənəvi və qəbilə cəmiyyətində olduğu kimi, mütləq mənada başdan ayağa bir forma kimi başa düşülməməlidir. Çox ehtimal ki, "Yeni dövrə" bölünmüş bir icmanın rəmzi,bir neçə işarəsi, bəzək, paltar və ya çiçək olacaq.

Müəllif, ikinci ehtimalın bir növ əsl təsdiqini tapmışdır. Məsələ burasındadır ki, 1990-cı illərin əvvəllərində, 1980-ci illərdə artıq hər yerdə olan modanın qara rəngə bələnməsindən sonra bir çox dəb dizaynerləri bir sözlə ağ rəngi təqdim etdilər. Bunun simvolizmi aydın idi: 1980-ci illərin materializmi yeni bir "mənəvi rəng, məsumluq və ağ kağız vərəqi olmaq iddiası ilə əvəz olundu. Amma adəti üzrə, bu, geyim ilə baş verir, ağ rəng moda mindi və dəbdən düşdü. Lakin Polemus, belə bir təklifin, daha ciddi bir hadisənin "təkrarlanacaq" ola biləcəyinə inanır.

Bununla belə, Polemus düşünür ki, buna bənzər bir rola qara rəngin də iddiası ola bilər. Bütün postmodern "istinad" modası kimi, o, 1980-ci illərin eynisini (əsasən, qara moda olan vaxtda), ancaq yeni bir cəhəti ilə - qədim cəmiyyətlərin dindarlıq, ənənəvilik, ləyaqət baxımından və onların ayinlərinin oxşarı ilə birgə nəzərdə tutacaqdır. Ağ rəng Yeni Dövrün hippi sonrası dərk olunması ilə əlaqələndən rəng olduğu halda, qara da

mənəvi zənginliyin müasir təcrübəsi ilə əlaqələrə malikdir. Polemus deyir ki, yalnız gənclər mühitində deyil, həm də bütün dünya miqyasında "Qara Sehr"in "müsbət gücünə" maraq və döymə və pirsinqə meyllilik artmışdır. Yəni, göründüyü kimi, bütün nəsillərdən gözləntilərimizin mərkəzində duran bir coşğunluq, üçüncü minilliyin əvvəlində şəfəqın işığı ilə deyil, gecənin sıx qaranlığı ilə örtüləcəkmiz? Və ümumiyyətlə, tarixin bu cür ümumi hissi belə üslublu geyimə səbəb ola bilərmi?

Nəhayət, Polemus hər iki fərziyyəni izləyir: "... mən istənilən bu cür uzlaşmanın– baxışın, görüşün yenidən əldə edilə biləcəyinə inanmağın çətin olduğunu hesab edirəm. Minilliyin dəyişməsi kimi bir hadisənin hiss olunması nə qədər böyük olsa da belə, mən bunun hərtərəflilik ümumilik hissini yaranması və üslub orijinallığının çöküşünə səbəb ola biləcəyinə inanmıram. Fərdiyyətə heyranlığımız, müxtəlifliyə hörmətimiz, uniformaya inamsızlığımız artıq çox böyükdür... bizim hamımızı üslub sinxronizasiyasında əhatə edəcək (1964-cü ildə mini ətəyin etdiyi kimi) vahid, hər şeyi birləşdirən nəsil hərəkətini təsəvvür edə bilmirəm... Üslub oxşarlığına qarşı münasibətimizi, kollektivizmə qarşı daha fundamental güvənsizliklə müəyyən edilir. Əşyaların ciddi bir tədqiqatına - düzgün, kinayəli təhrif olmadan... İbtidai özünümüdafiə hissləri çağırılmışdır, biz bir araya gəlirik, lakin tamamilə deyil, klablənd zehniyyətinin təhlükəsizliyində, parodiya və oynaqlığın qoruyucu bir sərhədi ilə təcrid olunmuş halda... Planetimizin canlı müxtəlifliyə ehtiyacı olduğu kimi, bizim də tərz və ideoloji müxtəlifliklərə ehtiyacımız var.

2000-ci il görüşünü xatırlayaraq, Polemusun sonuncu fərziyyəsinin doğru olduğunu söyləyə bilərik. Kitabın nəşr olunduğundan bəri keçən dörd il ərzində, demək olar ki, heç bir şey dəyişməyib, tədqiqatçının ehtimal etdiyi üslub birləşməsi baş verməmişdir və hər kəs yeni minilliyi öz istəyinə uyğun geyimlə qarşılamışdır. Klablənd mədəniyyəti isə hələ də yalnız "geyimdə öz istinadını tapan" bir əlvanlıq təklif edir.

Moda dünyasının bir sıra tanınmış nümayəndələri yeni əsrin paltarlarını bir növ texnoloji skafandır, daxilə quraşdırılmış cib telefonlu kompüter kostyumu, CD pleyer və digər elektron qurğu kimi görürlər. 1990-cı illərin ortalarında bu cür geyim yaratmaq

təşəbbüsünü məşhur Fransız moda dizayneri Oliviye Lapidus həyata keçirmişdir. 2000-ci ildə isə ümumdünya "CeBIT" sərgisində, elektron "içlikli" qadın zərgərlik məmulatı, məsələn: İnternetə çıxışı təmin edən küpə və broşlar təqdim edildi.

Fikrimcə, üçüncü minilliyin gənc dəbi özündə müxtəlif bədii-estetik quruluşu və predmet mühitə müasir çevrilmə metodlarını birləşdirəcəkdir (1990-cı illərin ortalarında kompüterlərin fəal tətbiqi zamanı kiber-pank üslubu yaranmışdı ki, kompüter məkanının estetikasını əks etdirirdi – neon işıqlar, inteqral sxemlərin simvolikası və s.) və onlara gənclərin sosial-mənəvi düzənini və bu yolla, yeni dəb tərzlərini tətbiq edəcək. Gənclərin hansısa yeganə moda tərzini haqqında danışmağa ehtiyac yoxdur.

Ümumiyyətlə, tarix göstərir ki, praktikada, gənclərin küçə modası, hər altı ayda bir dəfə öz obraz və nümunələrini dəyişən yüksək dəbin hökmünə baxmayaraq, son onillikdə də, öz mənşəyini "qranj" tərzindən alan rahat və praktik əşyalara: trikotaj və formasız şalvarlara üstünlük verməkdə davam edir. Beləliklə, buradan belə bir qənaətə gəlmək olar ki, yeni minilliyin başlanğıcında yüksək moda nə cür moda variantları təklif edir-etsin, onların gənclərin mühitinə qarışması dərhal baş verməyəcəkdir, əksinə, bunlar onlardan yalnız bir neçəsi olacaqdır.

Gənclərin modasının əsas növ və formaları rasionallıq və şüurla hiss və emosiyalar qədər çox şərtlənmir. Buna görə də, gənclərin mədəniyyətində ən mərkəzi yeri məhz modanın tutması tam aydındır–bu, daha güclü emosional təsirə malik olan və axarlı insan duyğularını tam ifadə edə bilən bir incəsənətdir. Gənclər mühitində moda fərdin özünü ifadə etməsinə xidmət edən bir obyekt və əsas ünsiyyət vasitəsinə çevrilir. Bu gün dəb cavanların həyatında ən vacib yerlərdən birini tutur. Sosioloji araşdırmalar göstərir ki, 1960-cı illərin ortalarında cavanlar digər sənətlər arasında modaya dördüncü yeri vermişlərsə, 1970-ci illərin ikinci yarısında artıq ikinci, 1980-ci illərin əvvəllərində isə birinci yeri vermişlər.

Gənclər arasında mədəni və estetik bərkitmənin nüvəsi bu gün getdikcə bu və ya digər musiqi təmayüllərinin işarələrindən birinə çevrilir: musiqi modası gənclərin növbəti yürüş üzvlərini artıq ta o vaxta kimi birləşdirməyə başlayırki, onun

nümayəndələri ünsiyyətə ehtiyac duyurlar və "özünküləri" axtarmağa başlayırlar. Melodiya və gənclik modası arasındakı əlaqənin davamlılığı ilk gənc mədəniyyətlərindən başlayaraq davam edə bilər. Məsələn, Teddy Boys kişi dəyərləri gənclərdə mədəniyyət ruhunu daha dolğun ifadə edən rok-n rolu düzgün ifadə etməyə çağırılmışdır. Gedən malları yetişdirən ingilis modaları başqasının musiqi tərzinə – onların incəliyini xüsusi qeyd edən amerikan ritm-n-blyuz-nu mənimsəməyə tərəddüd etməmişdir.

Musiqi, hippilərin dövründə nisbətən mənəvi əhəmiyyət kəsb etmişdir. Bunun səbəbi musiqili düşüncə anlayışının sözdə "mənəvi caz" vasitəsilə yayılması idi. 1960-cı və 1970-ci illərdə yaşayan gənclər, duyğu təcrübəsinin məntiqi biliklərdən, habelə, xütbənin təbiətə yaxınlıqdan, marağı naməlumdan, mistikdən və sirlidən üstün etdilər. O, ənənəvi ədəbiyyat və sənətə kinayə edir, sözlü ünsiyyət vasitəsinə qarşı çıxır, sözsüz olmayanları üstün tuturdular. Məhz o zaman caz musiqisi gənc bitniklər dəbində və erkən hippilərdə tətbiq olunan formalara çevrildi: təcrübəyönümlü "azad caz" və yeni "oriyentalların" "minimal musiqisi" kimi. Tez-tez narkotik vasitələrin istifadəsi ilə tamamlanan bu cür musiqinin köməyi ilə, həqiqətdən uzaq olmaq, duyğularını şişirtmək və ya əksinə, bütün hissləri "özünü batırmaq" vəziyyətində dondurmaq, yəni ruhun çıxarışını əldə etmək mümkün olmuşdur. Ən məşhur təcrübə musiqiçilər - Con Keyc, K. Ştokxauzen - amerikan fəlsəfə boheması ilə sıx əlaqəli olmuşdur. Ştokxauzen cavanlara belə demişdi: "Bizi ilk bitki orqanizmlərinin cansız materiayadan, ilk heyvanların bitki aləmindən əmələ gəlməsi ilə müqayisə edilə biləcək bir şey gözləyir: bu, şüurun irəliləyişində təzə bir addımdır".

Pankların submədəniyyəti onunla eyni zamanda ortaya çıxan pank rok musiqi cərəyanı ilə sıx əlaqəli idi. Pankın musiqi mənşəyi artıq adı çəkilmiş amerikalı avanqard bəstəkar Con Keyc-in yaradıcılığına və bir tərəfdən minimalizmə, digər yəndən isə isə rok musiqisinə gedib çıxır. Pankların dağılması fikiri son nəticədə gənclər arasında işsizliyin artması ilə sıx əlaqəlidir, ancaq onun son qəlibi, vasitələri yenə də musiqidə özünü göstərmiş asosial üsyan forması olmuşdur. Sürətli ritimli, səs-küy və söyüşlərlə

müşayiət olunan təcavüzkar musiqi, pankların görünüşü ilə bütünlüklə eyni idi. Ən populyar pank sinifinin adı da şoka saldı - "Seks Pistols".

«Duran Duran», "Depeche Mode", "Culture Club» kimi qrupların təqdim etdiyi Yeni Romantiklər - 1980-ci illərin ingilis səhnə fenomeni coşqunluqla yarandı və tez "soldu", buna baxmayaraq, pop musiqisinin və onilliyin modasının inkişafına böyük təsir göstərmişdir. 1970-ci illərin və xüsusilə David Boui qləm-rok varisləri olmaqla, onlar hər şeydən çox süniliyin əhəmiyyət verildiyi çox parlaq və təmtəraqlı bir səhnə imkanına malik idilər. Öz musiqilərində sintezatorlardan daha çox istifadə etməklə, Yeni romantiklər 1990-cı illərin əvvəllərində musiqi bazarında üstün nüfuza sahib olan və gənclərin dəb inkişafına ciddi şəkildə təsir edən elektron musiqinin sürətli inkişafının təməlini qoydular.(canlı alətlərinin səsləri və daha çox, vokal səslərin olmadığı musiqi).

Reyverlərin dəbi təkcə yeni elektron musiqi - "eysid haus" əsasında yaranmışdır. Beləliklə, bütövlükdə belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, bütün gənclərin dəbi bir növ onlara təhkim edilmiş, ifa üslubuna sahibdir. Bundan əlavə, burada olduqca sərt qarşılıqlı əlaqə var - hər bir mədəniyyətin nümayəndəsi müvafiq musiqi tərzinə sadıqdır. Məsələn: yüngül caz improvizasiyasını dinləyən pank, ya da "ağır rok" gitara keçidlərini dinləyən klub melodiya izləyicilərini təsəvvür etmək çətindir. Bu, əlbəttə ki, onların hər birinin hökmən yerdə qalan digər ifalara "ömründə" qulaq asmayacağı anlamını vermir, lakin belə bir vəziyyətdə həyat seçiminə yalnız tək bir musiqi tərzi uyğun gələ bilər.

Bununla bərabər, son zamanlar hadisələr fərqli bir istiqamətdə inkişaf etməyə başlayır. Elektron melodiyanın müxtəlif növləri şıx tərz supermarketi olan "nəsil X" geyimləri kimi, qeyri-adi sürətlə artır. Buna görə, "bir musiqi üslubu - bir geyim" kimi sərt əlaqələndirmə artıq mümkün deyil; bunun əvəzinə musiqi və geyim arasındakı çox mürəkkəb bir əlaqə vardır ki, telefon ünsiyyətində olduğu kimi, hər cür elektron ifa növü bir neçə geyim növü ilə birləşdirilə bilər və bu zaman, təbii ki, mədəniyyətin özündən xaricə çıxmır. Son zamanlar mədəniyyətlərin müəyyən bir istirahət növü, yeni

idman növü (skeytbordlar, roller skaterlər, sörfçülər) əsasında formalaşdıqları gənc mədəniyyətlərin formalaşması ilə bağlı daha bir maraqlı hadisələrlə meydana çıxdı.

3.2. Gənc mədəniyyətin islahat potensialı

"Gənclər haqqında Mif" 1960-cı illərdə yaranıb, o vaxtlar onu, sadəcə gənclik olduğu üçün heç kəsin deyil, məhz onun əli çatan xüsusi bir həqiqətin daşıyıcısı elan etmişdilər. Qərb mədəniyyətinin ən böyük nümayəndələri, onun bannerlərində verilən şüarlardan asılı olmayaraq, gənclərin marşlarını oxumağa hazır idilər. Beləliklə, 1970-ci ildə kino ekranlarına Mikelancelo Antonioni "Zabriski Poynt" ilə çıxdı - 60-cı illərin sonunda yaşanan gənc islahatların özünəməxsus anlamı; filmin finalında "qadın qəhrəman baxışları ilə külə çevirirdi; təzə dünyanın günəşinə doğru isə yeni gənc sima gülümsədi".

Bizim əsrin əvvəlində, artıq o zamanlar özünəməxsus bir gənclik kultunun ortaya çıxmasını və yayılmasını fərq edən Ortega və Gasset onu "dövrümüzün yarı-gülünç, yarı-utancverici bir hadisəsi" adlandırmışdır: "hər şey kiçikdən böyüyə qədər", deyə, Ortega və Gasset belə bildirmişdir: gənclərin öhdəliklərdən daha çox hüquqları olduğunu eşidincə, "gənclərə" qoşuldular...".

Hal-hazırda sosiallaşma vaxtının uzunmüddətliliyi, gənclik və yetkinlik arasında dəqiq bir sərhədin olmaması, yeni nəsillərin tədricən "böyüməsi" kimi bir fenomenə səbəb olur. Bu, "gənclik" (ictimai mənada) vəziyyəti uzun müddətə qədər "uzatmağa" imkan verir. digər qeyri-gənc sosial kateqoriyaların bir neçə digər xüsusiyyət və "dəyərlərə", eləcə də yeni mədəniyyət estetikası digər qeyri-gənclər sosial kateqoriyalarına bölünməsi, habelə, yəni bütün cəmiyyətin müəyyən mənada "gəncliyə" çevrilməsi xüsusilə əhəmiyyət kəsb edir.

Bu gün cavanlar hansı ki, böyük bir sosial qrup - əhalinin demək olar ki, yarısını təşkil edir. Cəmiyyətin ictimai və mədəni həyatında onun rolu, göründüyü kimi,

yalnız artır. Bu baxımdan, XX əsrin sonunda yeni bir hadisə yarandı: əgər əvvəllər gənclər mümkün qədər daha tez yetkin olmağa çalışırdılarsa, indi böyüklər tərəfindən "əks hərəkət" ortaya çıxmışdır. Onlar cavanlardan heçdə geri qalmır, dəb, davranış və əyləncəni mənimsəməklə öz gəncliklərini mümkün qədər uzun müddət saxlamağa çalışırdılar.

Maraqlı və bir qədər mübahisəli vəziyyət yaranmışdır. Bir tərəfdən fərqli ictimai müəssisələri, kütləvi və peşəkar (sosiloji) olan gənclər xüsusi səciyyəvi kateqoriya kimi nəzərdən keçirilir. Digər tərəfdən, cavanlıq dəyərlərinin genişlənməsi prosesində onlar ümumi mülkiyyətə çevrilir, "gənclik" üslubu bütün cəmiyyətin həyat fəaliyyətinə təsir göstərir.

Bu gün biz əminliklə deyə bilərik ki, ən inkişaf etmiş ölkələrdə gənclər bir kult səviyyəsinə qədər yüksəlmişlər: insanlar müasir görünməyə kömək edən amin turşuları ilə zəngin kremlərdən istifadə edirlər, cavanlara məxsus geyim elementlərini qəbul edirlər; reklam və filmlərdə, gənclər arasında modda olan texno-musiqi istifadə olunmaqla yanaşı, əvvəlki illərin estrada ulduzları dəbdə olan ifa işləmələri və texno-versiyalarla köhnə hitlərini canlandırmağa çalışırlar. Nəticədə, şou-biznes və yüngül sənayenin əksər hissəsi gənclər üçün işləməyə başlamışdır.

Xüsusilə, bu, istirahət və əyləncə, moda, habelə, geyim, ayaqqabı və zərgərlik məmulatları istehsalı, kosmetika və s. aiddir. Belə bir "cavanlaşma"ya nümunə kimi, dəb dünyasının əsas nümayəndələrinin, necə deyərlər, bu mədəniyyət sahəsinin "distilyasiyası" - model və fotomodellərinin inkişafını nəzərdən keçirmək olar. 1950-ci illərdə modellər öz karyeralarına 30 yaşlarında başlayırdılarsa, bu gün modelin yaşı 14-22 il arasında dəyişir. Cəmiyyətin zövqü və maraqlarının formalaşmasına böyük təsir göstərən müxtəlif reklamlarda iştirak etməklə, onlar mahiyyət etibarilə, müasir qadın idealını—yaşı 20-dən çox görünməyən bir qadını təmsil edirlər. Eyni şeyi müasir müğənnilər haqqında da danışmaq olar.

Beləliklə, demək olar ki, "avropa insanlığı" tarixində ilk dəfə olaraq gənclər cəmiyyətin münasibət və ehtiyaclarının formalaşdırılmasında fəal iştirak etməyə

başladılar. Bununla belə, bu proses onun özünəməxsus "infantilizasiya"sına çevrilir. Bundan əlavə, gənclərin ibadətini müşayiət edən gənc mədəniyyətin, məsələn: narkotik maddə asılılığı kimi mənfi cəhətlərinin yayılmasını da qeyd etmək lazımdır. Ümumiyyətlə, gənclərin ibadəti olduqca ziddiyyətli bir prosesdir, lakin bu, müasir cəmiyyətin dəyərlərinə və ideallığına ciddi təsir göstərir və buna görə daha dərin bir təhlili tələb edir.

Bu işdə gənclərin submədəniyyətlərinin, əsasən, ümumi mədəni və estetik baxımdan nəzərdən keçirilməsinə baxmayaraq, sosial-ideoloji baxımdan da onlar tamamilə fərqlidir. Bu, gənc dəyərlərin təkcə estetik əlamətlərə görə deyil, həmçinin, müxtəlif yeni moda tərzlərində sosial və ideoloji gərginliyin mövcudluğuna əsaslanaraq, ideoloji dünyagörüşünün mövcud olmasına görə sistemləşdirilməsinə cəhd göstərilməsini labüd edir.

Cəmiyyətin və liberalizmin mənəvi dəyişməsinə yönəlmiş Qərbin ən radikal gənclər hərəkatı meydana gəlmiş və bu, dinamik inkişaf edən demokratik Amerikada baş vermişdir ki, bunu başa düşmək olar. Mühafizəkar olan İngiltərə, əsasən estetik fenomenlər olan submədəniyyətin meydana gəlməsinə səbəb olmuşdur. Bəlkə də bunun səbəbi Amerikanın İkinci Dünya Müharibəsindən təsirlənməməsi faktına əsaslanır. Bundan əlavə, bu hadisə nəinki aman vermiş, həmçinin, daha da zənginləşdirdi. Bu zaman artıq sonrakı "bolluq cəmiyyətinə" çevirmə prosesi artıq başlamışdı. Həyat standartlarının, hərbi və savaşı öncəsi dövrlə müqayisədə nisbətən daha əhəmiyyətli olan bu artımı "yüz faizli amerikalının" burjua xarakterli özündən razılığını çox gücləndirdi. Bu "darıxdırıcı konformizm" bitniklərin apolitik, lakin ruhani cəhətdən güclü bir mədəniyyətinə doğurdu. İngiltərə isə artıq müharibədən kifayət qədər tükənmiş halda çıxmışdı, yəqin ki, məhz buna görə, maddi inkişafın başlanğıcında, normal məişət həyatının həsrətini çəkmiş gənclər, ilk növbədə, özlərini uzun müddət məhrum edildikləri şeylə -paltarla ifadə etməyə çalışmışlar.

Reyverlərə gəldikdə isə, bu hərəkata ad verən ilk kütləvi reyvlər Almaniyada təşkil olunmasına baxmayaraq, onların üzərindən çalınan musiqi Amerikadan

(Detroytdan) gəldi. Daha doğrusu, reyverlər (hətta ümumiyyətlə, "İkserlər")vətəni yenə ideoloji-mənəviplanda, yenə də Amerikadır. Ancaq qeyd etmək lazımdır ki, 90-cı illərin ikinci yarısında ikserlər nəslinin ideoloji üstünlüyü İngiltərəyə keçdi. "Nəsil X" mədəniyyətinə təsir göstərən ölkələrin bu müxtəlifliyi klabləndin postmodern mahiyyətinə uyğundur.

Bu gənclik fəaliyyəti dövründə şərti olaraq "kətanlar" (ənənəçi, mühafizəkar submədəniyyətlər) və "yaradıcı" (innovativ submədəniyyət) dövrləri müəyyən etmək mümkün olacaqmış kimi görünür. Gənclərin fəaliyyətinin "boş" dövrləri dedikdə, gənclərin təhsilinin cəmiyyətdəki siyasi-ictimai vəziyyətə təsir etməyən sırf estetik xarakterli çiçəklənmə dövrü kimi qəbul etmək təklif olunur. "Boş" dövrlərə, rəsmi mədəniyyəti geyim, musiqi və danranış tərzləri ilə "boykot" edən yuxarıda sözü keçmiş teddi-boyz (İngiltərə), modlar (İngiltərə), rokerlər (İngiltərə), panklar (İngiltərə) və yeni romantiklər (İngiltərə) daxildir.

Məhz hippie hərəkatı (Amerika) yalnız geyim və musiqi dəbini deyil, həm də müasir həyat tərzini ilə razı olmayan hər kəsin çağırıldığı alternativ həyat tərzini təqdim edə bildi (bu vəziyyətdə bitniklər şərti olaraq hippilərin cərgəsinə aid edilir, belə ki, irəli siyasi tələblər qoymamaqlarına və cəmiyyətin alternativ düzenini təklif etməmələrinə baxmayaraq, amma problemi ilk görənlər olduqları üçün, faktiki olaraq hippie-hərəkatının ilkin mərhələsi onlarla bağlıdır; o vaxtlar submədəniyyətlərin kəskin qarşıdurması yox idi), bu isə onların "yaradıcı" gənc submədəniyyətini üzə çıxarır.

Hippilərin "yaradıcılıq dövründən" sonra, qaçılmaz olaraq, pank-mədəniyyətin azalması mərhələsi qədəm basdı. Panklar, konformal dərkətmə çərçivəsinə tamamilə sığmayan, cəmiyyəti öz zahiri görünüşü ilə dəyişmək imkanının olmamasına etiraz və narazılıqlarını ifadə etdilər. Məntiqin amansız sərtliyinə (hərəkat Amerikada meydana gəlmişdir) riayət etsək, "X nəslinin" dövrü gənc mədəniyyətin inkişafında növbəti "yaradıcı" dövr ola bilər. Ancaq 1990-cı illərin gənclik mühitində sosial təzyiğin "yaradıcı submədəniyyətlərinin" ortaya çıxması müşahidə edilməmişdir. Bunun isə olduqca açıq bir izahı vardır: mövcud gənclərin mədəniyyəti texnikitərəqqinin

nailiyyətləri, xüsusilə də kompüter və İnternetlə çox sıx əlaqəlidir və öz şəbəkələrində öz alternativ dünyasını, alternativ mədəniyyətini sərbəst və maneəsiz şəkildə yarada bilər. Yəni onun "yaradıcı potensialı" virtual sahələrdə əhəmiyyətli dərəcədə təkrar bölüşdürülə bilər.

Ümumiyyətlə, öz aramızda "yaradıcı dövrləri" - hippilərin və "nəsil X" dövrünü müqayisə etsək –onların arasında xeyli oxşar cəhətlər tapa bilərik. Hər ikisi mədəni alternativlər qismində, kütləvi ətraf mühit mədəniyyətinə qarşı çıxmağa çağırılmış öz həyat tərzlərini təklif edir: hippilər - ərazidə gizlənmə yolu ilə (kommunada), hakerlər - virtual reallığavə onun tərəfindən gecə klubları mühitinə bənzədilmiş reallığa tərki edib getmək yolu ilə. Bu zaman alternativ seçim öz təcəssümünü gənclərin mövcudluğunun - əşyaların dünyasından (moda) tutmuş ideyalar dünyasına (musiqi) qədər olmaqla – bütün aspektlərində tapır.Hər ikisi səyahəti sevirlər: hippilər, bitniklər - avtostopla, hakerlər - İnternet şəbəkələri ilə. Hakerlərlə hippilər arasındakı ümumi cəhətlər gender fərqlərinin silinməsindədir: hər iki halda qızlar şalvara üstünlük verirlərsə, oğlanlar bir "əsl kişi" anlayışını rədd edirlər və bu zaman–zəriflik və qeyri-aqressivlikisti qarşılanır. Hər ikisi narkotik qəbul edir və şüurlu hərəkət edirlər. Hər birinin öz jarqonları vardır, ad əvəzinə ləqəb və qoyma adlar istifadə edirlər, son zamanlar çox tez-tez işlənən və qulağa xoş gələn “nik” sözünü (ingilis dilində, nickname - ləqəb) tətbiq edirlər.

Hippilər və hakerlər arasında başlıca fərq odur ki, hippilər təbiətin uşaqlarıdır (öz-özləriniadlandırdıqları kimi, "çiçəklərin uşaqları"), ikincilər, yəni ikserlər isə tərəqqinin uşaqları, bəhrəsidir. Hippilər texnokratiyaya etiraz etmişlər, İkserlər isə hər bir elektron yenilikdən həzz alırlar. Hippilər passiv, ikserlər aktivdir. Hippilər, təbii parçalardan hazırlanmış yumşaq paltarlara və uzun təbii saçlara üstünlük verirlərsə - "nəsil X" təmsilçiləri plastik material və vinildən hazırlanmış, daha doğrusu isə sintetik paltarları sevirlər, bir qayda olaraq isə,onların saç kəsimi qısa olub (hər iki cinsdə), saçlarının təbii rənginitez-tez dəyişməyə meyillidirlər. Müasir yeniyetmələrin həyatı texniki tərəqqinin xüsusilə də, kompüter və İnternet yolu ilə əldə edilən nailiyyətləri ilə sıx bağlıdır. İnternet, onların öz şəbəkələrində sərbəst alternativ dünya, alternativ mədəniyyət

yaratmasına imkan verir. Lakin hippilər kimi, " X nəsli " nümayəndələri də özləri üçün alternativ (simyulativ) gerçəkliyi yalnız İnternet şəbəkələrində deyil, həm də gündəlik həyatda yaratmağa çalışırlar: 10 santimetrlik platforma üstündə ayaqabı sanki onları digərlərdən "ayır"maq və gündəlik boz həyatın üzərinə "qaldırmaq" üçün nəzərdə tutulub; özünəməxsus simvolikası ilə parlaq geyim tərzini "özünküləri" tanımağa, onlarla daxili həmrəylik hissini duymalarına, bir birinin təqdirini və dəstəyini hiss etmələrinə imkan verir. Deyə bilərik ki, onlar "xalq içində xalq" sayılırlar- vizual fərqləri o qədər çox güclüdür ki, onları digər planetlərin sakinləri ilə müqayisə etmək olar.

Belə bir qısa müqayisə belə bir qənaətə gəlməyə imkan verir ki, bu "yaradıcı" gənc submədəniyyətlərin məqsədləri və bu məqsədlərə nail olma metodları bir-birinə bənzəyirsə, istifadə edilən vasitələr və mədəni estetikaları tamamilə fərqlidir.

Əvvəlki "yaradıcı" mədəniyyət - hippi - mədəniyyət və cəmiyyətin inkişafında müstəsna əhəmiyyətə malik olduğundan (bugün bunu tam əminliklə söyləyə bilərik), fərz etmək mümkündür ki, bizim "yaradıcı" hesab etdiyimiz ikserlərin mədəniyyəti tarixdə nəinki biriz buraxmır, həm də Avropa cəmiyyətinin gələcək inkişafına müəyyən qədər ciddi təsir göstərdi

Nəticə və təkliflər

Araşdırmamızın məqsədi müasir gənclik modasının proqnostik analizini nəzərdən keçirmək idi. Xülasə, biz bütün təfərrüatları ilə işləyən bir sıra müddəaları formalaşdırırıq:

Moda müasirlik, universallik, nümayişçilik və oyun dəyərləri əsasında sosial aktorların qarşılıqlı mübadiləsi vasitəsilə əhəmiyyətli ehtiyacları təmin etməyə imkan verən bir qarşılıqlı prosesdir.

Moda fenomeninin dəyər xarakteri aşağıdakı struktur elementləri ilə təmsil olunur:

-Modernlik (modanın strukturunda əsas dəyər) ictimai inkişafa, cəmiyyətin faktiki ehtiyaclarına uyğun olaraq ən qısa formada ifadə edilə bilər.

Universallıq müxtəlif siniflər, sosial təbəqələr, sosial-professional, sosial-demoqrafik qruplar və s. Tərəfindən moda nümunələrini istifadə etmək imkanı kimi şərh edilir. Moda moda iştirakçılarının müəyyən bir böyük və qeyri-müəyyən, universal bir bütövlükdə hiss etdiyini kütləvi bir qlobal xarakterli moda olduğu bu dəyərin quruluşunda olmasındadır.

Moda nümayiş etdirmək moda vurğulamaq, "mən", onun müəyyən dəyərlərə aid hissəsini ifadə etmək imkanını ifadə edir.

Demonstrativlik qısa və səliqəli ünsiyyət vəziyyətində ən çox tipikdir və dinamikliyi və bir çox səthi təmasları ilə müasir cəmiyyətdə canlı şəkildə nümayiş etdirilir. Oyun görünüşə yaradıcı münasibət ilə xarakterizə olunur, şənlilik hissi yaradır. Bu vəziyyətlə, gənclər modasına aktiv iştirak etmək, oyun formasında sosial normalara və dəyərlərə bağlı olan birləşmədir.

Modanın əsas funksiyaları arasında tənzimlənən, yenilikçi, mədəni cəhətdən qorunan, təbəqələşmə vardır.

Gənclər rejimi ilə biz ictimai subyektlərin daimi yenilənmə yolu ilə sosial identifikasiyası və xarici özünü təsdiqləməsini təmin edən dəyərlər və istiqamətləndirmə əsasında qarşılıqlı əlaqə deməkdir.

Cavanlar mədəniyyəti bütövlükdə xüsusi bir mədəniyyət sistemidir. Onun ortaya çıxması gənclərin sosial rollarının qeyri-müəyyənliyinə, öz sosial statusuna dair qeyri-müəyyənliyə bağlıdır. Onun mahiyyəti sosial vəziyyəti və özünü təsdiqləməsi üçün axtarışdır.

Gənclər dəbi müasir mədəniyyətinin, onun həyata keçirilməsində, xarici özünü ifadə etməkdə gənclərin ehtiyaclarına, "mən" və "böyüklər cəmiyyətində" müvafiq sosial statusa ehtiyacı olan mənbəyidir.

Yeni modanın xüsusi təbiəti bu sosial qrupun mövqeyinin xüsusiyyətləri, həmçinin xüsusiyyətləri, həmçinin gənclərin müasir cəmiyyətdəki əhəmiyyətli ehtiyacları, gözləntiləri və tutumları ilə müəyyən edilir. Onun xüsusi təbiəti bu sosial qrupun mövqeyinin xüsusiyyətləri, həmçinin xüsusiyyətləri, həmçinin müasirlərin cəmiyyətdəki əhəmiyyətli ehtiyacları, gözləntiləri və tutumları ilə müəyyən edilir.

Gənclər modasının əhəmiyyətli funksiyaları: özünü təsdiqləmə funksiyası, ictimailəşdirmə, təbəqələşdirmə funksiyası, kommunikativ, oynaq, hedonist və prestij, ümumiyyətlə bu mədəniyyəti və dəyərlərini yaratmaq və qoruyub saxlayır. Səhvliklər, fərdiləşdirmə funksiyasını, xarakterə səbəb olan, ümumiyyətlə qəbul edilən dəb və dəyər sisteminə gənclik geyiminə yanaşma funksiyasını, əyləncəli orientasiya, Qərb və Amerika mədəniyyət nümunələrinə yönəldilməsi, onların bütələrini təqlid etməkdir.

Gənclər modasının təbiəti və əhəmiyyəti yalnız cəmiyyətdəki cavanların yeri ilə deyil, ümumiyyətlə mədəniyyətdə baş verən proseslərlə də müəyyən edilir.

Onun təbiəti və əhəmiyyəti yalnız cəmiyyətdəki müasirlərin yeri ilə deyil, ümumiyyətlə mədəniyyətdə baş verən proseslərlə də müəyyən edilir.

XXI əsrin əvvəllərində özünü təsdiqləyən gənclərin kultu küçə dəbinin cəmiyyətin estetik ideallarının distiliyinə olan artan təsirini müəyyən edir - Yüksək Moda

Geyim sektorunda innovasiyalar estetik təcrübə və müxtəlif gənclik mədəniyyətlərinin təsvirinin qəbul edilməsi nəticəsində bu gün bir çox hallarda baş verir.

Gənclər modası sonradan kütləvi istehsalda tətbiq olunan bədii  akill r çıxarır. Tezlik tam olaraq görünmür,  unki bu, yalnız ümumi bir imtahandır. Mövzu daha dərindən təhlil etmək vəzifəsi onun pis biliyi ilə  t nle dirilir. Buna baxmayaraq, müasir v  yüksək d b proseslərin daha öyrənilməsi ilə baĒlı yeni araşdırma problemlər yaradır yeni moda fenomen vahid anlayış istiqamətində ilk addım olmuşdur.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Андреева И.А. Мода и культура одежды. М.: Знание, 2000.
2. Архипова Л.В. Мода и её влияние на спрос населения. М.: легкая промышленность, 2006.
3. Беляева – Экземплярская С.Н. Моделирование одежды по законам зрительского восприятия. М.: Академия моды, 2006.
4. Богданова О.А. Молодежная субкультура: причины возникновения и ценностные ориентации. - Ростов на-Дону: Ин-т.нар.хоз-ва, 1990.
5. Бодяшкин О.О. Субкультура молодежи как санеокультурный феномен. – Волгоград, 1995.
6. Браунгарт М.М. Ричард. Дж. Советская и американская молодёжь: сравнительный взгляд. – М.: Полис, 1991.
7. Вайнштейн О.Б. Одежда как смысл: идеологемы современной моды. – М., 1997.
8. Васильев А. Новая мода: поиски// Harper`s Vazaar. – 2000. – май-июню с.188-190.
9. Гофман А.Б. Экспансия молодежного стиля. Техническая эстетика. 1988. - №10.
10. Гофман А.Б. Мода и люди. М.: Агентство «И
11. Голыбина А.Г. Вкус и мода. М.: Знание, 2001здательский сервис», 2000.
12. Ермилова Д.Ю. Эстетические проблемы дизайна одежды 70-90 г.г. XX века. – М.:ГАСБУ, 1995.
13. Зайцев В. Такая изменчивая мода. М.: Молодая гвардия, 1999
14. Зборовский Е. М. По законам красоты. М. : Россия, 1998.
15. Зиновьев А. К понятию моды. //Декоративна искусство ССР, 2001, №3, с.38-39.
16. Киреева Е.В. О культуре одежды. Л: Знание, 1990.

16. Ключарев А. Несколько замечаний о современных модах в одежде. М., 2001.
17. Козлова Т.В. Художественное проектирование костюма. М.: Легкая и пищевая промышленность, 2002.
18. Кузнецова Т.В. Феномен моды: эстетика и диалектика. //Философские науки. 1991, №6, с.165-170.
19. Крючкова В.А. Мода как форма потребления.// Мода: за и против. – М.: Искусство, 2003, с.235-251
20. Кантор К.М. Мода как стиль жизни.//Мода: за и против. –М.: Искусство, 2003141-204.
21. Левинсон А.Г. Конец молодёжного стиля.//Техническая эстетика, 2008, №10, с.38-42.
22. Лисовский В.Т. Что значит быть современным. М.: Полит.Лит-ра, 2003.
23. Любимова Т.Б. Мода и ценность. М.: МГУ, 2004.
24. Запесоцкий А.С. Молодёжь в современном мире. – М.:Знание, 1996.
25. Интерпретации проблем молодёжи: западные концепции и варианты. Арьков: Изд-во при Харьк гос.ун-те, 1989.
26. Топалов М.Н. Социальные аспекты моды: Мода и цивилизация. – М.: Институт социологии. 1991.
27. Ash J., Wilson E. Cnic thrills. A fashion reader. - L: Pandora, 1992.
28. Clothes. A history of fashion as cultural manifestation from the 1930 s to the present. Gross. K.J., Stone J. – L., 1994.

ƏLAVƏLƏR

XÜLASƏ

Dissertasiya işi giriş, üç fəsil, nəticələr və təkliflər, istifadə olunan ədəbiyyat və təsvirlərin siyahısından ibarətdir.

Birinci fəsildə "Gənclik modasını geyimdə öyrənmək", iki bənddən ibarət olan aşağıdakı suallar nəzərdən keçirilir: moda bir ictimai fenomen olaraq; gənclər modasının spesifikliyi.

Problemlərin bu cür bölüşdürülməsinə gənclər rejimi sosial aktorların daimi yenilənmə yolu ilə sosial identifikasiya və xarici özünü təsdiqləməsini təmin edən dəyərlər və istiqamətlər əsasında qarşılıqlı qarşılıqlı bir forma olduğunu nəticəyə gətirib çıxardı.

Aşağıdakı paraqraflardan ibarət olan "Geyimdə müasir gənclik modasının vəziyyəti və əsas xüsusiyyətləri" adlı ikinci fəsil böyük maraq doğurur: gəncləri moda iştirakçısı kimi təsir edən amillər; müasir gənclik modasının geyimdə fəaliyyət prosesində iştirakçıların tipologiyası.

Üçüncü fəsildə "Müasir gənclik modasının proqnozlaşdırma təhlili" adlı suallar gənclər dialektikası və yüksək moda hesab edilir və gənclər modasının islahat potensialı öyrənilir və XXI əsrin gəncləri arasında məşhurlaşır.

Bu işdə qaldırılan məsələlərin öyrənilməsi yalnız elmi baxımdan deyil, əldə edilmiş nəticələrin praktiki istifadəsi baxımından da vacibdir. Trends və üslubların inkişafı, gənclərin moda ehtiyaclarının formalaşması üçün geyimdə gənclik modasının vəziyyəti, onun formalaşması və inkişaf etmə amilləri vacibdir.

Edilən işlər nəticəsində nəticələr və təkliflər verildi. Tezis istifadə olunan ədəbiyyatın siyahısı ilə tamamlanır.

Прогностический анализ молодёжной моды в условиях современного Азербайджана

РЕЗЮМЕ

Диссертационная работа состоит из введения, трех глав, вывода и предложений, списка используемой литературы и рисунков.

В первой главе «Изучение молодежной моды в одежде», состоящий из двух параграфов, рассматриваются следующие вопросы: мода как социальной феномен; специфика молодёжной моды.

Подобный расклад проблем позволило сделать вывод, что молодёжная мода эта специфическая форма взаимодействия социальных субъектов на основе ценностей и ориентаций, обеспечивающая социальную идентификацию и внешнее самоутверждение путем постоянного обновления.

Большой интерес представляет вторая глава «Состояние и основные характеристики современной молодёжной моды в одежде», которая состоит из следующих параграфов: факторы, влияющие на молодёжь как участника моды; типология участников процесса функционирования современной молодёжной моды в одежде.

В третьей главе под названием «Прогностический анализ современной молодежной моды», рассматриваются вопросы как диалектика молодежной и высокой моды, исследуется реформаторский потенциал молодежной моды, получившие распространение среди молодёжи XXI века.

Исследование затронутой в настоящей работе проблематики актуально не только с научной точки зрения, но и с позиции практического использования полученных результатов. Анализ состояния молодёжной моды в одежде, факторов её формирования и развития необходимы для разработки направлений и стилей, формирования потребностей молодёжи в моде. По результатам проделанной

работы сделаны выводы и предложения. Диссертационная работа завершается списком используемой литературы.

Predictive analysis of youth fashion modern Azerbaijan

Summary

The dissertation work consists of an introduction, three chapters, a conclusion and suggestions, a list of used literature and pictures.

In the first chapter "Studying the youth fashion in clothes", consisting of two paragraphs, the following questions are considered: fashion as a social phenomenon; specificity of the youth fashion.

Such a distribution of problems led to the conclusion that the youth mode is a specific form of interaction between social actors on the basis of values and orientations, which ensures social identification and external self-assertion through constant renewal.

Second chapter has great interest "The Condition and Key Characteristics of the Modern Youth Fashion in Clothing", which consists of the following paragraphs: factors affecting young people as a fashion participant; typology of participants in the process of functioning of modern youth fashion in clothes.

In the third chapter, entitled "Predictive analysis of modern youth fashion," questions are considered as a dialectic of youth and high fashion, and the reform potential of youth fashion is being studied, which have become popular among the youth of the 21st century.

The study of the issues raised in the present work is relevant not only from the scientific point of view, but also from the point of practical use of the results obtained. Analysis of the state of the youth fashion in clothes, the factors of its formation and development are necessary for the development of trends and styles, the formation of the needs of young people in fashion.

As a result of the work done, conclusions and proposals were made. The thesis is completed with a list of used literature.

874M qrup magistrantı Tağıyeva Gülnar Telman qızının
“Müasir Azərbaycanda gənclər üçün dəbin proqnostik təhlili” adlı
mövzusunda magistr dissertasiyasının

R E F E R A T I

Mövzunun aktuallığı. Dəb çətin və genişölcülü bir fenomendir, məzmunu və təsirləri danılmazdır. Xeyli vaxt dəb məlum olmayan elmi nəticə kimi mənimsəndi. Dəbin gücü və təsiri təkcə bir fərdə və ya fərdi qruplarla kifayətlənmir, ictimai təbəqəyə qədər əhatə edir. Dəbin kütləvi cəhəti XX-XXI əsrin əsas xüsusiyyətlərindən biridir. O, fərqli sosial qruplara, sosial cəmiyyətə öz təsirini göstərir. Dəb daim gündəmdə olan məsələdir. Dəbin prinsipal xüsusiyyəti birincisi təbəqə və ictimai cəmiyyət səviyyəsində fərd və ya şəxslərin münasibətinin cəhətləri və dəbin inkişaf səviyyəsinin mətni və hərəkətini aşkar edən tərəflərin özünə məxsus cəhətləri; İkincisi, qarşılıqlı münasibətin əks əlaqəsi kimi dəb.

Dəbdəbəli geyimlər hər hansı bir dövrün aşkara çıxarılmış ideallarını əldə etmək üçün yeganə variant kimi mənimsənilə bilər. Bu insanların dəbə yönləndirilməməsi ilə əlaqədər, geyimlərin gücünü bilmək ilə əlaqəli birmənalı şəkildə davranışını başa düşməyə kömək edir.

Həm şəxs öz fərdliliyini saxlaya bilməli, digər tərəfdən isə fərd sosial cəmiyyətdən geridə qalmamaq üçün dəblə ayaqlaşmağa çalışır. Fərdi şəkildə dəbə yanaşmaq özünə məxsus cəhətlərin özünü göstərməsidir, fərqli dəb istiqamətləri, müxtəlif obyektlər vasitəsilə tələbatlarını ödəyir şəxsi maraqlarına uyğun seçim etmək imkanı əldə edirlər. Bunların hamısı dəbin çətinliklərini bilmək üçün çox mühümdür.

Dəb bütün sosial qruplara öz təsirini hər zaman göstərir. Moda hər zaman müasir Azərbaycan gəncləri üçün xüsusi marağa səbəb olmuşdur. Sosial dəyişikliyin mühüm bir mövzusu olan sosial-demoqrafik qrup müasir bir imkana sahibdir ki, hər zaman hərəkətli qəbul edilir

Yeni gənclərimizin cəmiyyət həyatına daxil edilməsi iki tərəfli bir haldır: onlar sosial - mədəni dəyərləri mənimsəyir və tamamilə dəyişir və yenilərini tanıdır. Dəbin marağının müasir gənclərə olması, həmçinin, şəxsi mühitə öyrəşməsi və hamı üçün qəbul edilən dəyər və qaydaların şəxsi köçürülməsini sosial-mədəni hala və ən gənc insanın şəxsi maraqlarına öyrəşdirməkdir. Bu səbəbdən də gənclər dəbinin öyrənilməsi Azərbaycan cəmiyyətinin ictimai köçürülməsi əlaqəsində olduqca mühümdür.

Moda sosial - mədəni təsirə sahibdir və demək olar ki, əhalinin fərqli təbəqələrinə öz təsirini göstərir. Hər birimizin həyatında moda mühüm rol oynayır, əsasən də gənclər və tələbələr arasında. Geyim demək olar ki, əksər hallarda insanların bəzi cəhətləri haqqında məlumat verir. Qədim zamanlardan insanlar geyimdən özlərini ətraf mühitin təsirlərindən qorumaq üçün istifadə etmişlər. Geyim vasitəsilə onların bədəninin yarısından çox faizi görünmürdü. Zaman keçdikcə geyim yeni mənalar ifadə etməyə başlayır. Geyim onun sahibi haqqında da məlumat verirdi. O, sahibinin xüsusiyyəti, həssaslığı, zövqü haqqında məlumat verir. Keçmiş zamanlardan insanlar kasıblara və varlılara ayrıldılar və geyimlər vasitəsilə özlərinin cəmiyyətdə hansı təbəqəyə aid olduqlarını göstərirdilər.

Qısa bir müddət ərzində moda təkə üslublara deyil yaş qruplarında ayrıldı. Moda hadisəsi də bu dövrlərdə inkişaf edirdi. Neçə illər bundan əvvəl yaranan geyimlər insanlar arasında sürətlə yayılırdı. Ancaq hər kəs bu geyimləri almaq iqtidarında deyildi, buna səbəb bu geyimlərin çox bahalı olması idi. Bu geyimlər demək olar ki, varlı insanlar üçün nəzərdə tutulurdu. Kasıb əhali isə, adi geyimi geyinməyə məcbur olurdu yəni onlar üçün vacib olan görkəm deyil yetər ki, geyim olsun. Lakin bundan fərqli olaraq dəb hər zaman gözəllik, yenilik axtarışındadır. Moda hər zaman insanların hesabına meydana çıxır, bir müddət dəb olaraq qalır və müddət keçdikcə yox olur.

Hər zaman demək olar ki, moda yuxarı təbəqə üçün nəzərdə tutulmuşdur, insanların az hissəsində fenomen olaraq qalmışdır. Moda təkə geyimdən ibarət deyildir. Bura daxildir eynək, kəmə, çanta və digər əşyalar. Modanın əsas xüsusiyyəti hər zaman

dəyişikliyə meyl etməsidir. Yeni geyimlərin əksəriyyətində biz keçmiş zamanlardakı geyimlərin oxşarlarını görürük.

Modanın aydın mənasının nə olduğunu bilmək, bu sözün mənasında hansı ifadələrin saxlandığını bilmək o qədər də asan deyil. Moda doğrudanda geyindiyimiz geyimlərə xüsusi bir gözəllik verir; ancaq bu insanların təxəyyülünün inkişafından aslıdır. Onda belə bir tərif vermək olarki, insanlar tərəfindən hal-hazırda qəbul edilmiş, geyimlərində əsas yeri tutan təmayüldür. O, insanların xasiyyətinin ikili xüsusiyyətindən yəni, onlar hər zaman şux gorsənmək, hər kəsin diqqətini özlərinə cəlb etmək istəyirdilər eyni zamanda sadə olmağı, davranış qaydalarını əməl etməyə çalışırdılar. Geyimin köməyi ilə insanlar bir-birinə əks gedən bu problemi düzəltməyə çalışırdılar.

Tədqiqatın predmet və obyektı. Dəbin əsas tərkib elementlərindən biri yenilikdir. Təbii ki, hər kəs yeniliyə həmişə meyillidir. Yenilikdə dəbin tərkib hissəsi olmaqla onun mövcud olmasını təmin edir. Modanın başlıca xüsusiyyəti onun dəyişikliyə və yeniliyə maraq göstərməsidir. Elə buna görə də geyimin tərkibi hər zaman dəyişir, amma dünyanın hər bir tərəfində moda forma kimi heç bir zaman dəyişmir. Müasir gənclərimizdə hər zaman yeniliklərə meyillidir.

Tədqiqatın əsas məqsədi və vəzifələri. Müasir Azərbaycan gəncləri üçün dəbin təhlili, onların geyimlər vasitəsi ilə özlərini təsdiq etməsi kimi təkliflərdən ibarətdir.

Dissertasiyada bu məqsədlə aşağıdakı önəmli problemlər araşdırılmışdır. Dəbin prinsipal xüsusiyyəti birincisi təbəqə və ictimai cəmiyyət səviyyəsində fərd və ya fərdlərin münasibətinin cəhətləri və dəbin inkişaf səviyyəsinin mətni və hərəkətini aşkar edən tərəflərin özünəməxsus cəhətləri; İkincisi, qarşılıqlı münasibətin əlaqəsi kimi araşdırılmışdır.

Tədqiqatın təcrübi əhəmiyyəti. Müasir Azərbaycan gənclərinin geyimlərində dəbin təhlili dizaynerlər üçün əhəmiyyətli ola bilər.

Dissertasiyada aşağıdakı məsələlər araşdırılmışdır. 1.Gənclik modasını geyimdə öyrənmək. 2.Geyimdə müasir gənclik modasını vəziyyəti və əsas xüsusiyyətləri. 3.Müasir gənclik dəbinin proqnozlaşdırma təhlili.

Dissertasiya işinin strukturu. Dissertasiya işi giriş, 3 fəsil, nəticə və təkliflər, dissertasiya işinə edilmiş əlavələr və istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

Magistrant :

G.T.Tağıyeva

Elmi rəhbər:

dos.E.N.Qasımova